

Måndagen den
26 mars 1979

Måndagen den 26 mars

Kl. 11.00

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

§ 1 Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

§ 2 Om tidpunkten för information till riksdagens ledamöter om uttalanden från regeringen

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Gunnar Biörcks* i Värmdö (m) den 28 februari anmälda interpellation, 1978/79:152, till statsministern, och anförde:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har i en interpellation frågat statsministern om denne delar uppfattningen att riksdagsledamöterna bör ha rätt och möjlighet att direkt och samtidigt med massmedia få del av den fullständiga lydelsen av auktoriserade uttalanden från regeringen eller enskilda regeringsledamöter och vilka åtgärder statsministern i så fall är beredd att överväga.

Interpellationen har överlämnats till mig.

Det är självfallet att regeringens förslag till riksdagen – propositionerna – skall göras tillgängliga för riksdagens ledamöter snarast möjligt efter avlämnandet. Så sker också.

Propositionerna har ofta ett betydande allmänt intresse. Det är därför väsentligt att massmedierna utan dröjsmål kan lämna korrekta uppgifter om innehållet i framför allt viktigare propositioner. Som regel kan detta tillgodoses genom att massmedierna får ta del av propositionen samtidigt med riksdagsledamöterna.

I vissa fall – som budgetpropositionen – kan dock hänsynen till massmediernas arbetsvillkor motivera att förhandsinformation med publiceringsförbehåll går ut till massmedierna. Syftet är då att möjliggöra att allmänheten får en korrekt och lättfattlig information om ett omfattande material i så nära anslutning som möjligt till propositionens avlämnande till riksdagen.

I andra fall kan det allmänna intresset i en fråga vara så stort att det är motiverat att regeringen, när den har tagit ställning, offentligt redovisar huvudinnehållet i sitt ställningstagande, även om ett visst propositionsarbete återstår. På så vis får allmänheten – och även den politiska oppositionen – en korrekt beskrivning av regeringens hållning i stället för att vara hänvisade till enbart spekulationer, som kan vara mer eller mindre välgrundade. Pressmeddelanden i sådana fall delges också partiernas riksdagskanslier.

Det riksdagen har att ta ställning till är dock de propositioner som regeringen överlämnar och som innehåller regeringens fullständiga förslag. Att till riksdagens ledamöter formellt överlämna även uttalanden från regeringen eller dess enskilda ledamöter skulle kunna skapa oklarhet om den

Måndagen den
26 mars 1979

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

konstitutionella innebörden i uttalanden och pressmeddelanden.

Jag vill tillägga att statsråd liksom riksdagsmän är politiker som i olika sammanhang – intervjuer, anföranden, uppvaktningar, debatter m. m. – självfallet måste kunna redovisa sina politiska avsikter och ambitioner. Även riksdagsmän och riksdagspartier, som inte är representerade i regeringen, redovisar ibland offentligt politiska förslag som de först senare formellt väcker som motioner i riksdagen.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig att till statsrådet Tham uttrycka mitt tack för hans svar på min interpellation. Omständigheterna har gjort att detta är tredje gången i vår, som jag har förmånen att med statsrådet få föra vad som med en lätt travestering av titeln på statssekreterare Anérs doktorsavhandling skulle kunna kallas ett "Samtal i blandade ämnen".

Statsrådet säger i sitt svar att massmedierna som regel fått ta del av propositioner samtidigt med riksdagsledamöterna. Jag är inte säker på att den uppgiften täcker de verkliga förhållandena. Tillsammans med ett antal andra riksdagsmän avnjöt jag för någon månad sedan här i huset kvällens TV-program, jag tror det var Rapport. Vi erfor då, att statsrådet Rodhe "lade fram sitt förslag om läroplan för grundskolan": man talade om "skolministerns officiella presentation av dagens förslag". Man frågade sig onekligen: När och för vem lades läroplansförslaget fram? Knappt hade vi hunnit smälta denna uppgift förrän vi fick höra att handelsministern "presenterade regeringens tekoproposition i Borås". Det rörde sig därvid om "förhandsinformation om tekopropositionen, som läggs på riksdagens bord i morgon". Och, om jag minns rätt, kom som ett tredje inslag i samma nyhetssändning uppgifter om "det förslag till ny skogspolitik som presenterades i dag". Jag gick ut till mitt fack för att hämta dessa dyrgripar. Men ack, inte fanns där några propositioner i dessa frågor. Även vid andra liknande tillfällen har det dröjt innan man kunnat få tag på de propositioner, om vilkas innehåll massmedia lämnat officiella – eller officiösa – besked.

Den här saken har åtminstone två aspekter. Den ena är praktisk och prosaisk: en riksdagsman blir inte sällan tillfrågad av sina väljare – som han träffar på möten eller som ringer till honom efter att ha sett på TV eller läst tidningen – om vad han tycker och tänker om det ena eller andra regeringsförslaget. Har han haft tid att tillbringa kvällen framför TV är han kanske lika orienterad, eller desorienterad, som frågaren. Annars blir han tvungen att svara: jag har ingen aning om detta, för någon sådan proposition har i varje fall inte jag sett till. Ett sådant svar kan nog väcka en viss undran hos frågaren.

Den andra aspekten är av en annan valör, nämligen vad som är normal hövlighet. En proposition är en skrivelse till Sveriges riksdag. Den avlämnas genom att inges till kammarkansliet och anmäles av talmannen vid sammanträde med kammaren efter det att den har delats ut till riksdagens ledamöter (riksdagsordningen 3 kap. 1 § punkt 1). Det är såvitt jag förstår en god regel i umgänget människor och organisationer emellan – som i varje fall

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

strikt observeras av den del av regeringen som utgöres av kabinettet för den utrikes brevväxlingen – att man inte röjer innehållet i avsända brev och skrivelser förrän det blivit tillgängligt för mottagaren. Inte bara utländska makter utan också Sveriges riksdag kan kanske göra anspråk på att bemötas med en viss respekt. Jag är inte i stånd att avgöra om man skall anse att kammarkansliet är att betrakta som mottagare, när det gäller riksdagen. I varje fall tycks riksdagsordningen innebära att det officiella erkännandet av mottagandet, som utgörs av talmannens anmälan av propositionen i kammaren, sker först sedan riksdagens ledamöter mottagit var sitt exemplar av handlingen.

När statsrådet Tham i sitt svar säger, att massmedierna får ta del av propositionerna "samtidigt med riksdagsledamöterna" så har detta nog karaktären av ett overstatement; tågorningen förefaller inte så sällan att vara den omvända. I min interpellation har jag emellertid inte djärvt sträcka mig längre än till att ifrågasätta, om inte riksdagens ledamöter skulle kunna få tillgång till texten till auktoriserade uttalanden från regeringen eller dess enskilda ledamöter *samtidigt med* eller i varje fall *i omedelbar anslutning till* offentliggörandet av den i massmedia.

Av statsrådet Thams svar framgår att han tycks anse att ordningen, evad det gäller tillkännagivanden om innehållet i propositioner, är tillfredsställande som den är och att, om något statsråd gör ett förhandsuttalande i massmedia, det räcker med att ett exemplar av ett pressmeddelande härom delges partiernas riksdagskanslier. Jag är ledsen att behöva säga, att jag inte anser någondera situationen tillfredsställande.

I slutet av sitt svar berör statsrådet Tham uttalanden som statsråd, riksdagsmän och andra politiker gör i skilda sammanhang och som inte avser kommande propositioner. Det är självklart att sådana uttalanden kan göras, mer eller mindre fritt. Jag har i min interpellation inte berört regeringsmedlemmars uttalanden i anslutning till andra beslut än dem som gäller den direkta relationen mellan regering och riksdag. Enligt grundlagen är det regeringen som "styr riket". Vad regeringen i denna sin egenskap beslutar kan riksdagen inte ställa särskilda krav på att bli informerad om. Där får riksdagsmännen nöja sig med att ställa interpellationer och frågor och eventuellt granska regeringens förhållanden genom konstitutionsutskottets försorg. Vilka meddelanden enskilda riksdagsmän lämnar massmedia hör inte heller till den fråga jag anhängiggjort i min interpellation. "Rätten att fritt meddela sig med Sveriges folk" är, såvitt jag förstår, endast en av landets medborgare förmenad.

Jag har också försökt jämföra statsrådet Thams uttalanden i de två näst sista styckena med varandra. I det näst sista stycket oroar sig statsrådet för en oklarhet, som skulle kunna skapas om "den konstitutionella innebörden i uttalanden och pressmeddelanden", om sådana texter överlämnades till riksdagens ledamöter. I stycket ovanför säger han däremot att pressmeddelanden från regeringen, som innehåller "en korrekt beskrivning av regeringens hållning" i vissa viktigare frågor, kan vara av allmänt intresse och att sådana meddelanden också delges partiernas riksdagskanslier. Om jag tolkar

Måndagen den
26 mars 1979

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

statsrådets framställning rätt, skulle skillnaden ligga däri, att det kunde skapas konstitutionell oklarhet om sådana meddelanden utdelades i våra fack av kammarens expeditionssassistenter, medan det är konstitutionellt oklanderligt, om samma meddelanden läggs dit av expeditionssassistenterna från hotellavdelningens fem politiska våningsplan. För mig, som inte är jurist, ter sig dock skillnaden hårfin, och jag tror det skulle vara inte bara i allmänhetens intresse, utan också av intresse för riksdagens ledamöter, om statsrådet Tham kunde utveckla denna statsvetenskapliga teori litet närmare.

I min interpellation till statsministern – som statsrådet Tham nu på ett så älskvärt sätt ansträngt sig att besvara – frågade jag nämligen också om denne – för den händelse han delade min syn på riksdagsledamöternas rätt och möjlighet att direkt och samtidigt med massmedia få del av den fullständiga lydelsen av *auktoriserade* uttalanden av regeringen eller enskilda regeringsledamöter – ville överväga några åtgärder i saken. De åtgärder som man skulle kunna tänka sig vore väl, för mitt enkla förstånd, att uppdra åt de numera ymnigt förekommande informationssekreterarna att ge riksdagens ledamöter samma stenciler som pressen får. För att undvika alla konstitutionella komplikationer skulle man ju kunna formulera meddelandena till riksdagens ledamöter ungefär så: "Härmed beredes riksdagen tillfälle att få del av den information regeringen i dag lämnar till massmedia rörande" etc. Detta skulle också kunna ge riksdagen en möjlighet att i efterhand bedöma, huruvida massmediernas återgivning av regeringens budskap varit tillnärmelsevis riktig eller ej. Jag skulle vara tacksam om statsrådet Tham ville lämna några synpunkter på denna sak, eftersom han i sitt svar inte indikerade någon som helst beredvillighet från regeringens sida att överväga några åtgärder i saken.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! Jag vill helt instämma i vad Gunnar Biörck i Värmdö sade, ty jag tror att vi inom alla partier upplever förhållandena som synnerligen otillfredsställande. Det är nonchalant mot riksdagen att regeringen går ut till massmedia långt innan riksdagen fått del av förslagen. För min del syftar jag inte på olika uttalanden av enskilda statsråd utan på de fall då regeringen inbjuder till presskonferenser och presenterar viktiga propositioner. Nu händer det, som Gunnar Biörck sade, att de korta pressmeddelandena kommer långt innan propositionerna ligger på riksdagens bord.

Folkpartiregeringen är naturligtvis angelägen att under detta viktiga valår få så god press som möjligt för sina förslag. Härvidlag är regeringen också erkänt skicklig, men regeringen måste ta hänsyn till riksdagen. Nu händer det, som Gunnar Biörck sade, att radio och tidningar ber oss om kommentarer till det eller det förslaget. Då känns det litet snopet att behöva säga att vi tyvärr inte har fått ta del av förslaget, trots att det för flera dagar sedan behandlats i tidningarna och omtalats i radio och TV. Vi får också frågor på möten och konferenser. Folk ringer och frågar, men vi måste då bekänna att vi inte känner till saken närmare. Tydligt är det viktigare med tidningarna.

Gunnar Biörck har givit flera exempel på förslag som behandlats på detta

sätt. För min del kan jag tillägga att i onsdags, den 21 mars, hade arbetsmarknadsministern presskonferens om regionalpolitiken. Jag tänkte då att jag skulle ta med mig propositionen hem och läsa den under helgen. Den hade emellertid inte kommit på fredagseftermiddagen när jag åkte hem. I morse när jag kom hit gick jag ned till tryckeriexpeditionen för att hämta den, men den hade inte heller då kommit. Ändå stod det i tidningarna i tisdags att den hade avlämnats. Folk som ringer till departementen om propositioner brukar, enligt vad jag har inhämtat, hänvisas till riksdagens tryckeri, men där vet man inte heller när de kommer. Det är faktiskt ingen riktig ordning på det hela. Samma sak har hänt beträffande flera andra stora frågor, t. ex. trafikpolitiken. Jag tycker faktiskt att riksdagen blir akterseglad. Vi måste få en bättre ordning till stånd. Samma dag som presskonferens hålls borde också förslagen lämnas till riksdagen. Detta står också i svaret, och jag hoppas verkligen att regeringen försöker leva upp till vad som skrivits i interpellationssvaret. Det är ändå här i riksdagen som förslagen skall behandlas och avgöras.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill först nämna att jag i viss utsträckning delar de synpunkter som kommit fram i debatten. Innan jag går vidare skulle jag bara vilja säga att det i Gunnar Biörcks i Värmdö interpellation talas om den första, den andra och den tredje statsmakten, varvid riksdagen karakteriseras som den andra. Jag tycker att det är på tiden att vända på det här: riksdagen är enligt den nya författningen onekligen den första statsmakten. Det är hos riksdagen som lagstiftningsmakten och makten över finanser och skatter ligger. Alla har skyldighet att rätta sig efter de beslut som riksdagen fattar, och därför är det självklart att besluten här i riksdagen skall vara så väl förberedda som möjligt. En förutsättning härför är naturligtvis att inte ett stort antal ärenden på kort tid pressas igenom här i riksdagen. Med det upparbetade lagstiftningsystem som vi har och med den arbetsordning som gäller är givetvis regeringens propositioner av mycket stor betydelse för det fortgående beslutsfattandet. Den sittande regeringen har ansvaret för propositionsavlämnandet och i övrigt för hanteringen av regeringens förslag till riksdagen. Här har, enligt min mening, den nu sittande regeringen i två avseenden betett sig betänkligt.

För det första har regeringen inte lyckats planera propositionsavlämnandet på ett sådant sätt att riksdagen får acceptabla möjligheter att göra det noggranna beredningsarbete som skall föregå beslutet. Medan riksdagen under den första delen av vårsessionen närmast gick på tomgång, har nu propositionerna kommit med en sådan volym och i en sådan mängd att det inte är fysiskt möjligt för riksdagens ledamöter att gå igenom alla propositioner.

För det andra har den här regeringen – och det berörs ju i Gunnar Biörcks interpellation – i större utsträckning än någon annan regering nonchalerat riksdagen. Regeringen har valt att presentera stora och viktiga förslag vid presskonferenser och genom pressreleaser. Efter det att förslagen lagts fram i

Måndagen den
26 mars 1979

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

massmedia har det förflutit veckor, innan riksdagens ledamöter har fått någon chans att ta del av förslagen i deras helhet. Regeringens ambition har alltså varit att få ut så mycket PR som möjligt. Riksdagen har kommit först i andra eller tredje hand.

Så här får det naturligtvis inte vara. Genom presskonferenserna och pressreleaserna finns det ju selekterad information, som företrädare för andra partier i riksdagen inte har någon möjlighet att ingående diskutera, eftersom det mera grundläggande materialet saknas.

Jag delar inte Gunnar Biörcks i Värmdö uppfattning att dessa pressreleaser skall få ställningen av något slags konstitutionellt fullvärdiga dokument i riksdagens hantering av de politiska frågorna. Jag tycker i stället att ren anständighet borde bjuda regeringen att se till att det samtidigt som den håller sina presskonferenser – och självfallet vill ingen förbjuda en regering att anordna sådana – också finns exemplar i ledamöternas fack av den proposition som det gäller. Först då kan det bli fråga om en meningsfull debatt på grundval av de förslag som regeringen har lagt fram.

Jag vill avslutningsvis tillägga att konstitutionsutskottet flera gånger har behandlat dessa frågor och framfört de meningar som jag här har givit uttryck för. Vi kommer naturligtvis att fortsätta denna granskning. Samtidigt kan jag inte underlåta att notera att jag i samband med min genomgång av de debatter som förts med anledning av konstitutionsutskottets betänkanden har funnit, att de som varit hårdast i sin kritik mot tidigare regeringar för försummelser på dessa punkter har varit folkpartistiska ledamöter här i kammaren.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag vill först instämma i det som Bertil Fiskesjö sist var inne på, nämligen att denna fråga har varit föremål för behandling här i riksdagen många gånger. Det är kanske också riktigt, som han avslutningsvis sade, att perspektiven ibland kan te sig litet olika beroende på om man enbart agerat som opposition eller också har förekommit i regeringsställning.

Nu har denna fråga inte så mycket att göra med folkpartiregeringens hantering utan är ett gammalt problem, vilket jag också vill påminna Nils Hjorth om. Jag har ingen invändning emot den principiella hållningen – som också flera gånger understrukits av konstitutionsutskottet – att det är önskvärt att få en samstämmighet i tiden när det gäller avlämnande av propositioner och deras offentliggörande. Problemet är emellertid inte så enkelt. Det har här förutsatts att det skulle vara en omätlig publicitetslust som gör att presskonferenser hålls eller uttalanden görs redan innan propositionerna kan formellt föreligga, men så är faktiskt inte fallet. Sett från regeringens utgångspunkter skulle det självfallet vara att föredra att ett offentliggörande skulle kunna ske exakt samtidigt med att en proposition överlämnas till riksdagen.

Men ibland är det av en rad olika skäl inte möjligt. För det första deltar statsråden precis som andra politiker i den politiska debatten, medverkar i debattpaneler, håller anföranden osv. Det var exempelvis fallet i det sammanhang som Gunnar Biörck i Värmdö åberopade, nämligen vid det

tillfälle när Birgit Rodhe diskuterade läroplanerna. I sådana sammanhang måste man naturligtvis kunna ge uttryck för sin allmänna syn på ett visst problem.

Detta uppfattas ibland av massmedia som att man har presenterat innebörden av en framtida proposition, även om så inte är fallet. Så var t. ex. inte förhållandet i vad gäller Birgit Rodhe och propositionen i läroplansfrågan. Någon presentation av läroplansförslaget har regeringen inte gjort. Däremot har skolministern deltagit i en debatt om saken och haft en del allmänna synpunkter på hur läroplanerna skall utformas. Det kan ibland tolkas som att man direkt har presenterat hela propositionen, även om så inte varit fallet. Liknande exempel förekommer på andra områden.

För det andra kan det vara så, vilket jag också nämnde i mitt svar, att allmänhetens och mass medias intresse för en viss fråga är så stort att det är omöjligt att avvakta med ett offentliggörande av ett visst beslut inom regeringen tills propositionen är färdig. Det uppstår en lång rad spekulationer, läckor och allmän uppmärksamhet i en viss fråga, och det är naturligtvis då i allas intresse att allmänheten, riksdagspartierna osv. får en korrekt information om vad regeringen faktiskt har beslutat. Oavsett vad man sedan tycker om beslutet, måste det ändå ligga i allas intresse att det finns en faktisk och riktig information om vad det innebär. Det kan då vara nödvändigt att offentliggöra detta beslut redan innan man är klar att lägga fram en proposition för riksdagen.

Detta är inget uttryck för nonchalans mot riksdagen utan snarare tvärtom. Om regeringen trots en ivrig spekulationsflora, gissningar och artiklar om vad regeringen egentligen kan ha kommit fram till avstod från att ge en korrekt information, skulle det bli ännu svårare att diskutera sådana frågor i riksdagen eller i den allmänna debatten. Därför kan det alltså bli nödvändigt att ge en sådan information, och det måste ibland ske i form av en presskonferens. Jag vill som ett exempel på detta peka på den uppmärksammade frågan om den svenska flygplanstillverkningen, där det ju var nödvändigt att klargöra regeringens ställningstagande redan innan vi kunde lägga fram en proposition.

Det kan i många fall också från massmediernas synpunkt vara angeläget att man något delar upp propositionsinformationen, så att det blir lättare att hantera frågan nyhetsmässigt och även med hänsyn till allmänhetens information. Då kan det vara nödvändigt att ha någon presskonferens om en proposition några dagar innan den blir klar, så att det blir en jämn spridning i tiden.

Kort sagt: det är en rad praktiska skäl som ligger till grund för dessa problem. I den mån man skulle kunna underlätta riksdagens arbete genom att distribuera pressmeddelanden på något lämpligt sätt, så att det här mera konstitutionella problemet inte uppstår, så har regeringen givetvis ingenting att invända mot det. Jag kan alltså på den frågan till Gunnar Biörck i Värmdö säga att vi skall överväga något lämpligt sätt att ordna det, så att man kan få samma information den vägen som riksdagspartierna får till sina partikansliet. Det skall kunna gå att ordna på ett praktiskt sätt.

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

Det är naturligtvis ändå vår strävan att kunna avge och offentliggöra propositioner och samtidigt eller så gott som samtidigt ha dem klara att överlämnas till riksdagen, men av de praktiska skäl, som jag har nämnt och som faktiskt över huvud taget har att göra med arbetsformerna för politiker i dag och med den stora uppmärksamheten från massmediernas sida, är det inte alltid möjligt.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Tham för hans senaste inlägg. Det innehöll, såvitt jag kunde finna, fyra olika meddelanden – det är möjligt att jag har missat något – nämligen dels att statsrådet principiellt erkände riktigheten av vad som här har framkommit, dels att det ibland var nödvändigt att lämna information för att bl. a. förekomma läckor, dels att det fanns ett psykologiskt behov av en spridningseffekt av propositionsinformationen och dels att statsrådet överväger att fundera på hur en praktisk information skall kunna komma till stånd. Jag ber att få återkomma särskilt till den sista punkten om ett ögonblick.

Jag fäste mig emellertid också vid vad Bertil Fiskesjö sade här. Det problem som vi diskuterar är faktiskt någonting mer och djupare än vad det kan synas vara. Man brukar emellanåt tala om pressen – man får väl numera säga massmedierna – som "tredje statsmakten". Det begreppet kan föras tillbaka till Erik Gustaf Geijer och Henrik Bernhard Palmær i slutet av 1830-talet, och jag medger att det kanske är moget för omvärdering.

Däremot har jag kanske en annan uppfattning än Bertil Fiskesjö om vad som är "första statsmakten". I hittillsvarande språkbruk har man uppfattat första statsmakten som regeringen. Det förefaller dock som om regeringen anser det viktigare att äga den tredje statsmaktens öra och gunst än den andra statsmaktens – riksdagens; kort sagt att massmedierna numera har företräde framför riksdagen. Det är möjligt att det är en realistisk bedömning, när man har fått uppleva hur ett av medierna genom en systematisk och raffinerad, skoningslös psykologisk krigföring mot en statsminister lyckades bringa honom och hans regering på fall. Tredje statsmakten betvingade den första, medan andra statsmakten var hänvisad till åskådarplatsen. Det har varit i en känsla av att det inte är till nytta för demokratin, om en sådan utveckling får fortgå utan att ens diskuteras av dem det berör, som jag har dristat mig att ta upp denna sak här i kammaren. Kanske är det ett lägligt tillfälle att göra det nu, i en parlamentarisk situation, när riksdagen inte längre kan karakteriseras som ett "transportkompani", utan många reella avgöranden träffas just i och av riksdagen.

Jag vill emellertid ta fasta på det sista som statsrådet Tham sade om att han övervägde praktiska lösningar. I motsats till Bertil Fiskesjö – som inte ville att regeringen skulle få säga någonting förrän propositionen är bordlagd, vilket jag i och för sig anser vara ett riktigt krav men som jag fruktar också är ett övermänskligt krav – tycker jag i varje fall att, just som jag sagt i min interpellation, auktoriserade meddelanden av den typ som statsråden delger pressen samtidigt eller i omedelbar anslutning härtill även bör delges

riksdagens ledamöter.

Medan jag funderade på det här problemet kunde jag inte låta bli att tänka på den uppmaning som mötte 1686 års riksdagsmän, när de i sina kärror och karosser tog sig till Stockholm:

”Vad göras skall är allaredan gjort,

I herredagsmän, reser icke så fört!”

När jag läste utkastet till statsrådet Thams svar funderade jag på om det inte med en lätt travestering skulle kunna sammanfattas så:

”I herredagsmän kunnen lugnt sitta ned,

för i sinom tid fån I också besked.”

Men jag vågar alltså hoppas att vi skall kunna åstadkomma en tredje vers, som bättre överensstämmer med vad riksdagen och uppenbarligen även regeringens samordningsminister innerst inne vill.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! Det är ett gammalt problem, säger statsrådet Tham. Visst har det väl förekommit tidigare någon enstaka gång, när särskilda skäl har förelegat, men inte i så stor omfattning som under denna folkpartistiska regering. Låt mig som exempel ta en konkret fråga.

Det stod att läsa i tidningen i torsdags, som jag nämnde i mitt förra anförande, att arbetsmarknadsministern lade fram den regionalpolitiska propositionen i onsdags. Vad menas då med detta? Avlämnades den då till tryckning? Var det bara en korrekturupplaga, eller på vilket stadium befann sig då propositionen? Och vad var skälet till att man gick ut med uttalanden så tidigt, om inte propositionen var klar? Den gällde ju till mycket stor del lokalpolitiska spörsmål, som man först måste ta del av för att kunna fatta hela innehållet.

Kan statsrådet Tham upplysa om när vi får den propositionen i riksdagen?

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Enligt riksdagsordningen skall proposition vara åtföljd av regeringens protokoll i ärendet, av en redogörelse för ärendenas tidigare behandling, av motivering och av lagrådets yttrande då sådant föreligger.

I de propositioner som regeringen avlämnar har förvisso dessa krav iakttagits – formellt – men i realiteten har propositionerna lämnats långt tidigare. Det materiella innehållet är alltså klart. Jag kan inte finna annat än att det förfarandet, om det sätts i system, innebär en nonchalans mot riksdagens ledamöter. Nonchalansen har också tagit sig uttryck i massavlämningen av propositioner under den senaste tiden, och vi har att vänta en fortsättning. Denna nonchalans medför att riksdagen inte hinner handlägga propositionerna på sätt som den hade bort göra. Den medför också en rad åtgärder som säkerligen inte komnier att stå i strid med grundlagen men som i varje fall kommer att tangera vissa bestämmelser om yttranderätt och annat. Allt detta sker i syfte att förhindra att riksdagen gör det stora övertrampet mot grundlagen, nämligen tvingas att fortsätta även efter den 15 juni.

Nr 112

Måndagen den
26 mars 1979

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

Detta är inte någon riktigt trevlig ordning.

Jag vill tillägga att ett av dessa förhandsmeddelanden t. o. m. lämnades i Atlanta i Förenta staterna, och den därav föranledda brådskan med propositionen har ju nu tydligen åtstadskomit – men det kanske inte är definitivt klart ännu – att det inte blir någon lagrådsremiss av den propositionen, vilket bort vara fallet på ett område som delvis är nytt principiellt lagstiftningsmässigt. Propositionen lämnas också av ett parti som under det långa författningsarbetet har varit mycket noga med att hävda lagrådets ställning och ytterligare stärka densamma.

Statsrådet Tham säger här gång på gång att praktiska skäl talar för att det är ett stort intresse i massmedia, att det kanske också är en fördel för riksdagsledamöterna osv. att få lämna sådana förhandsmeddelanden. Det är nog riktigt, men dessa praktiska skäl får ju inte komma i konflikt med riksdagsarbetet och med riksdagens rättigheter, och de får inte gå ut över riksdagen och riksdagsmännens anspråk på den behandling av riksdagen som följer enligt grundlagarna.

Dessa missförhållanden kan bero på att den nuvarande regeringen är mer PR-sinnad än tidigare regeringar, även om det förut förekommit missbruk. Kanske är det att ge beröm att säga att regeringen möjligen är PR-sinnad, men det PR-sinnet får verkligen inte komma i konflikt med de rättigheter som jag nyss talat om. På något ställe står det på Zoo i Köpenhamn: Drille ikke dyrene. Jag skulle vilja ge regeringen rådet att "ikke drille" riksdagsledamöterna för länge.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag skall inte tvista med Gunnar Biörck i Värmdö om beteckningen för första statsmakten. Enligt vår författning är det riksdagen som är den första statsmakten. Regeringen är mer att betrakta som ett utflöde av riksdagen, ett slags riksdagens verkställande utskott.

För att återgå till de frågor som vi här diskuterat så säger Carl Tham att för att massmedia över huvud taget skall kunna ägna propositionerna den uppmärksamhet som de kräver, så är det viktigt att man sprider meddelanden om deras innehåll över en tidsperiod. Ja, det kan väl i och för sig vara rimligt, men varför inte dra ut konsekvenserna av detta och se till att propositionsavlämnandet blir spritt över en längre tidsperiod, så att även riksdagens ledamöter – inte bara massmediafolket – får rimliga arbetsförhållanden och möjligheter att verkligen penetrera propositionerna?

Det förefaller mycket märkligt att regeringen visar denna myckna omsorg om massmedia, vilken motiveras med att man måste portionera ut meddelandena undan för undan för att tidningarna skall kunna sprida dem, men att man inte alls visar någon omsorg om riksdagens ledamöter som samma dag – ofta på en fredag när en del ledamöter redan har åkt hem – kan få ta emot hela högar av stora och viktiga propositioner, som det sedan löper 15 dagars motionstid på.

Det är naturligtvis inte min mening att på något sätt förmäna regeringen eller dess ledamöter att umgås med massmedia eller att gå ut med

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

meddelanden till allmänheten via massmedia. Självfallet har regeringen och dess ledamöter full frihet att göra det. Men vad som är betänkligt är att man går ut och presenterar, som tidigare påpekats här, propositioner som om dessa förelåg i sinnevärlden och som om man kunde förvänta sig en initierad diskussion om dessa propositioner mellan de politiska partierna sedan massmedia publicerat innehållet. Rent allmänt är det betänkligt, men det borde också ur massmedias synpunkt vara litet tvivelaktigt att det man i tidningarna för sina bedömningar har att hålla sig till är en väldigt selekterad information ur de propositioner som regeringen förväntas komma med. Det är *en* sak att gå ut och säga: Vi tänker inte satsa på B3LA. En helt annan är att säga: Det kommer en skatteproposition, och denna innehåller bl. a. förslag om vissa marginalsattesänkningar. Men sedan visar det sig, när skattepropositionen äntligen kommer, att det som publicerats via massmedia endast var en ringa del av det verkliga innehållet i propositionen som helhet.

Genom att det portioneras ut vissa bitar av propositionerna får man alltså i massmedia en helt annan bild än den man skulle få om massmediafolket fick tillfälle att ta del av propositionerna som helhet. Jag tycker att detta är en viktig informationsfråga.

Det är onekligen så att tidningarna på grund av konkurrensen om utrymmet inte så ofta mera utförligt kommer tillbaka till stora och viktiga förslag. Den bild som allmänheten får första gången ett förslag presenteras blir ofta bestående, och den kan i allra högsta grad vara ofullkomlig.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag vill först bara helt kort påminna Nils Hjorth om det som jag sade och som även Bertil Fiskesjö har understrukt, nämligen att det här problemet är gammalt och att det inte är speciellt för den här regeringen och att det inte heller har varit så särskilt sällan förekommande tidigare. Men det är i och för sig ingen ursäkt. Man bör sträva efter att uppnå en god tidsanpassning mellan propositionsavlämnandet och publiceringen, vilket vi talat om och i princip är överens om. Jag upprepar att det är ett gammalt problem, som sammanhänger med såväl riksdagens som regeringens arbetsformer. Jag tror att Bertil Fiskesjö och jag kan vara överens i långa stycken om att det finns otympligheter i vårt sätt att arbeta som gör att det normalt blir ansamlingar av propositioner under begränsade tidsperioder. Även med tanke på riksdagens sätt att arbeta blir detta ganska otympligt och svårhanterligt. Det problemet förstärks naturligtvis när det är många viktiga förslag som skall behandlas. I allmänhet har förslagen tillkommit genom en tidigare beställning av riksdagen. Den här regeringen har inte heller så förskräckligt många månader på nacken, och därför har möjligheterna att sprida ut propositionerna under en mycket längre tidsperiod varit förhållandevis begränsade. Här finns alltså ett problem som i och för sig, hoppas jag, kan föranleda diskussioner om hur vi skall få en bättre fungerande arbetsordning för framtiden. Men det hänger i sin tur samman med så stora problem som budgetårets placering. En ändring av budgetåret och tidpunkten för regeringens budgetförslag för att därigenom få till stånd en jämnare arbetsfördelning i

Måndagen den
26 mars 1979

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

riksdagen var för några år sedan föremål för diskussion. Men av en rad olika praktiska skäl föll det förslaget. Det kanske var synd, men så var obestriddigen fallet, och det är en orsak till att vi nu har en bekymmersam situation.

Jag vill korrigera Allan Hernelius i ett avseende. Det var icke så att Sydafrikapropositionen presenterades av statsministern i USA. Det som hände var att handelsministern här i Sverige förklarade att man slutfört förhandlingarna med företagen i den frågan och att regeringen nu var på det klara med hur man skulle inrikta propositionsarbetet. Eftersom detta var en förhandling som pågått en tid och som varit föremål för ett stort allmänt intresse var det självklart – det låg såväl i regeringens som i de berörda företagens intresse – att, i och med att förhandlingarna var slutförda, klargöra vad man kommit fram till, eller i det här fallet rättare sagt vad man inte kommit fram till, och vilka slutsatser regeringen drog av detta. Däremot presenterades icke propositionen vid det tillfället. Det här belyser den typ av problematik vi diskuterar. Frågor måste ibland presenteras inför allmänheten, riksdagen och massmedierna innan det föreligger faktiska propositioner.

Bertil Fiskesjö tog upp problemet om den selekterade informationen. Jag tror inte att problemet är exakt det som Bertil Fiskesjö vill göra det till, nämligen att regeringen omsorgsfullt väljer ut mera behagfulla bitar ur propositionerna i sina pressreleaser och att propositionen sedan ger en helt annan bild. Det är självklart alltid en avvägningsfråga hur mycket man kan redovisa i en presssammanfattning, men det är självklart att det ligger även i regeringens intresse att däri försöka göra en så noggrann beskrivning som möjligt av propositionen. Medvetna manipuleringsförsök skulle ju omedelbart avslöja sig, och det finns heller ingen anledning att förfara på det sättet. Mitt intryck är inte heller att massmedierna upplever sig så till den milda grad som regeringens fångar att de låter sin nyhetsförmedling manipuleras på det sättet. Däremot kan det vara ett problem rent arbetsmässigt. Även om propositionen föreligger är det inte alltid säkert att journalisterna hinner, som Bertil Fiskesjö sade, läsa igenom den. Det är faktiskt ofta nog ett ganska omfattande material, och att hinna läsa igenom det och därefter göra en sammanfattning som är korrekt är inte alltid tidsmässigt möjligt ens om man får propositionen precis samtidigt som den avlämnas till riksdagen. Under alla omständigheter är det nödvändigt att göra sammanfattningar – det görs nu också i propositionen – och att göra presssammanfattningar som i stora drag överensstämmer med dessa mer officiösa sammanfattningar.

Ett ytterligare problem är vad av allt detta som kommer ut i massmedierna. Då kommer vi in på en helt annan debatt, nämligen frågan om vad som anses viktigt eller oviktigt i massmedias återspeglning av olika propositioner. Där arbetar självfallet regeringen på precis samma villkor som alla andra politiker eller politiska partier. Det händer faktiskt att regeringen ganska ofta ställs inför uttalanden eller förslag som oppositionspartierna avgivit och som vi inte fått någon närmare information om men som vi ändå åläggs att ganska hastigt kommentera. Problemet finns ju inte bara i den ena riktningen – det förekommer också i den andra riktningen.

Jag vill avslutningsvis säga att den strävan vi har är densamma som tidigare regeringar har redovisat, nämligen att vi vill ge riksdagen en så tidig och allsidig information som det över huvud taget är möjligt, att det ibland är ofrånkomligt att redovisa innehållet i kommande förslag innan propositions-texten finns till hands och att vi skall undersöka om det finns några praktiska förutsättningar att på ett enkelt sätt bättre informera riksdagsmännen om pressuttalanden och liknande som handlar om kommande propositioner. Jag vill dock förutskicka att detta kommer att bidra till pappersflödet, för det är många pressmeddelanden från regeringskansliet som inte direkt har med propositioner att göra och som då naturligtvis kommer att ytterligare öka den stora pappersmängd som jag vet att alla riksdagens ärade ledamöter har att ta hand om. Det kan dock vara ett sätt att underlätta den här kontakten.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Det är riktigt att handelsministern presenterade innehållet i den kommande propositionen på svensk botten, men i tiden sammanföll praktiskt taget den prestationen med statsministerns meddelande i Atlanta. Jag vill lämna därhän den mycket intressanta frågan om koordinationen av förhandlingarnas avslutande och meddelandet vid konferensen i Atlanta hade något samband. Det törs jag inte uttala mig om, men det är ett märkligt sammanträffande.

Det hade, herr talman, kanske varit mer intressant att få höra huruvida regeringen avser att gå till lagrådet med propositionen eller inte. Är det meningen att denna proposition, som kommer att innehålla betydelsefulla nyheter i fråga om svensk lagstiftning, i fråga om lagstiftningsmaktens tillämplighet på företag och personer utomlands, skall överlämnas till riksdagen utan lagrådets hörande? I så fall är det mycket märkligt. Jag är tacksam för svar.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att statsrådet Tham i sitt senaste anförande i stort sett accepterat att gå in på de förslag till praktiska åtgärder för att förbättra riksdagsmännens information om regeringsuttalanden till massmedia som jag förespråkade. Därmed får jag för min del vara nöjd.

Sedan vill jag gärna överlämna till Bertil Fiskesjö och konstitutionsutskottet att eventuellt komma med förslag till ny numrering av statsmakterna. Vad jag har varit rädd för är att vi glider in i en situation, där det i själva verket är massmedia som är första statsmakten.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! Statsrådet Tham upprepar att detta inte är något nytt problem. Det kanske det inte är, men det har aldrig tidigare förekommit i så stor omfattning som nu. Statsrådet säger också att det är önskvärt med en bättre förhandlingsordning, och det vill jag notera såsom positivt i den här debatten.

Frågor måste ibland presenteras innan propositioner föreligger i färdigt

Måndagen den
26 mars 1979

*Om tidpunkten
för information
till riksdagens
ledamöter om
uttalanden från
regeringen*

skick, säger statsrådet Tham. Får jag då upprepa min fråga: I vilket skick befinner sig propositionen om regionalpolitiken, och när kan den tänkas avlämnas till riksdagen?

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag tror inte, Gunnar Björck, att det behövs någon ytterligare reglering i grundlagen om vilken del av statsmaskineriet som är att betrakta som den första statsmakten, om vi fortfarande skall tala om makt i detta sammanhang. Enligt vår författning är det onekligen riksdagen. Men vad man kan säga möjligen skiner igenom i den här debatten är att det finns tendenser till att man anser det mera angeläget att tillgodose det som har kallats den tredje statsmaktens intressen än riksdagens.

I den stora fråga som Carl Tham berörde, nämligen frågan om riksdagens arbetsformer totalt sett, vill jag bara upplysa honom och andra om att det även till årets riksdag föreligger förslag till genomgripande förändringar. Jag hoppas att dessa förslag skall diskuteras i en positiv anda från alla partiernas sida. Jag är väl medveten om att den arbetsordning som vi har nu inte är bra. Det finns vissa fundamentala brister i den som vi måste rätta till. De bristerna skall vi naturligtvis inte lasta den nu sittande regeringen för.

Det hindrar inte att jag tycker att man har kunnat spåra en beklaglig tendens just när det gäller regeringens relationer till riksdagen. Man har – som jag nyss var inne på – varit angelägnare att tillgodose PR-intresset, att stå på god fot med massmedia, än att underlätta riksdagens och de enskilda riksdagsledamöternas arbete.

Jag är inte – måste jag säga – särskilt tilltalad av att man fortsätter med den här pressreleasemetoden, vilket Gunnar Björck tycks vara. Han är belåten med att han får pressreleaserna i sitt fack. Det finns risk att detta kommer att medverka till att ytterligare förytliga debatten – får de här pressreleaserna ett slags halvofficiell ställning även här i riksdagen blir det en diskussion omkring den information som finns just i pressreleaserna, och det är inte det vi skall ha i riksdagen. Vad vi skall diskutera är ju förslagen som helhet, mot bakgrund av hela det material som presenteras i propositionen.

Vad jag framför allt har vänt mig mot är att genom att man plockar ut vissa bitar av en proposition och presenterar den i massmedia får vi en debatt som inte rör helheten utan vissa utvalda delar. Sedan kommer kanske besluten när det gäller helheten så småningom att hamna i ett massmedialt mörker. – Det har vi upplevt många gånger.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Propositionen om regionalpolitiken kommer att avlämnas denna vecka.

Till Bertil Fiskesjö vill jag bara säga två saker.

För det första: Även om propositionen presenteras i sin helhet, så rör den allmänpolitiska diskussionen trots allt ofta några inslag i propositionen som är av särskilt allmänt intresse eller av särskilt politiskt intresse. Det gäller oavsett om man presenterar innehållet vid tidpunkten för presentationen av

propositionen eller i samband med pressreleasen.

För det andra: Det är ett legitimt intresse att tillhandahålla massmedierna en så korrekt information som möjligt. Ibland är det nödvändigt att göra det redan innan propositionen är färdig. Detta är inte på något sätt uttryck för ringaktning gentemot riksdagen, utan det är uttryck för ett ansvarstagande för att allmänheten och den politiska debatten också utanför riksdagen får korrekt information när det är tillfälle för det och när det råder en stor allmän efterfrågan på upplysningar om vad det är regeringen egentligen avser. Jag tror att alla regeringar måste arbeta på det sättet.

Det är inte heller så att man därigenom minskar möjligheterna till politisk debatt. Tvärtom, skulle jag vilja påstå, är det nödvändigt att ibland lämna den här informationen på ett tidigt stadium för att förhindra spekulationer som grundar sig på felaktiga föreställningar om vad regeringen avser eller inte avser.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Bara några ord med anledning av vad Bertil Fiskesjö sade. Min riksdagserfarenhet är blygsam i förhållande till hans. Det har föranlett en viss blygsamhet också i mina anspråk på regeringen.

Om Bertil Fiskesjö mot bakgrund av sin uppfattning att riksdagen numera är första statsmakten – det kanske är första gången som det har sagts här i kammaren – kan åstadkomma något mera än det jag försökte uppnå och delvis anser mig ha uppnått genom den debatt som här har förts och de medgivanden som statsrådet Tham har gjort, så är det klart att jag även står bakom Bertil Fiskesjö.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag fick inte svar på min fråga om lagrådet och dess befattning med en viss proposition.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag har ingen anledning att i den här debatten ge mig in i en diskussion om en enstaka proposition.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Statsrådet Tham har anledning till det. Det är ett legitimt intresse att kravet på lagstiftningens noggrannhet, fasthet och reda i principer icke åsidosätts genom att en så viktig proposition icke lämnas till lagrådet. När nu både statsrådet Tham och handelsminister Cars är närvarande är det också ett legitimt intresse att få svar på den frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
26 mars 1979

*Om en oljelag-
ringsanläggning i
Hargshamn*

§ 3 Om en oljelagringsanläggning i Hargshamn

Handelsministern HADAR CARLS erhöill ordet för att besvara *Nils Hjorths* (s) den 6 mars anmälda interpellation, 1978/79:157, till statsrådet Carl Tham, och anförde:

Herr talman! Nils Hjorth har riktat en interpellation angående byggande av en oljelagringsanläggning i Hargshamn till statsrådet Carl Tham. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Nils Hjorth ställer tre frågor:

1. Vad är orsaken till att regeringen sagt nej till ett oljelager i Hargshamn trots att intresse från ÖEF föreligger?

2. Är regeringen medveten om sambandet mellan byggandet av en bergumsanläggning för olja och det planerade kommunala industriområdet?

3. Är regeringen beredd att i det uppkomna läget ge utökad statsbidrag för att möjliggöra ett fullföljande av det planerade industriområdet?

Svaret på den första frågan är att regeringen funnit att en lokalisering av ett beredskapslager av olja till Hargshamn är klart olämplig från försvarssynpunkt.

Beträffande den andra frågan är regeringen väl medveten om sambandet mellan byggandet av oljelagret och industriområdet. Om bergummet skulle ha byggts, hade det varit lämpligt att utnyttja sprängmassorna därifrån för anläggning av industriområdet.

Beträffande den tredje frågan kan nämnas att regeringen den 1 mars beviljat statsbidrag för anläggning av industriområdet till 75 % av lönekostnaderna och 30 % av övriga kostnader. Den normala procentsatsen för övriga kostnader för kommunala beredskapsarbeten i denna kommun är 20 %. Regeringen har således beviljat ett högre bidrag än vanligt för att möjliggöra att ett industriområde kommer till stånd.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation. Frågan om industrietablering i Hargshamn vid Roslagskusten är mycket gammal och har diskuterats och utretts vid många olika tillfällen under årens lopp. De mest pessimistiska rösterna om utvecklingen har tillhört dem som är bosatta i Hargshamn och som upplevt alla misslyckade försök till industrisatsningar. Vi tror ingenting förrän spaden sitter i jorden, har de sagt, och de har också fått vatten på sin kvarn. För en del år sedan var det nämligen så gott som klart att NCB skulle bygga en massafabrik i Hargshamn. Det blev inget av med detta, men ett sågverk skulle det ändå bli. Det var Östra Sveriges Skogsägare som var intresserade den gången. Även detta projekt rann ut i sanden.

Annars har Harg-Hargshamnsområdet gamla industritraditioner att bygga vidare på. För över 100 år sedan, år 1876, invigdes Dannemora-Hargs järnväg. Det 39 km långa järnvägsbygget hade då pågått i ett och ett halvt år och kostat 1 123 000 kr. inkl. lok, tre personvagnar, 60 godsvagnar, stationshus på fem platser och tolv banvaktsstugor. Banan byggdes huvudsakligen

för malmtransporter från Dannemora gruvor till utskeppningshamnen i Hargshamn. Den har genom åren haft stor betydelse, även om verksamheten till följd av konjunkturerna tidvis måst inskränkas. 1960 lades persontrafiken ned, och 1970 var breddningen av den smalspåriga malmbanan klar. Det möjliggjorde ökade malmtransporter och snabbare utlastning genom att Dannemora gruvor också 1967–1968 investerade i ny malmkaj, modern utlastningsanordning samt malmupplag. Hamnen har ett djup om 10,4 m. För några år sedan fick Hargshamn bredspårig förbindelse med Hallstavik genom en ny järnvägslinje.

Hargs bruk med masugn och stångjärnshamrar anlades 1668 av riksamiralen Stenbock. Själva järnhanteringen är dock sedan många år tillbaka nedlagd. F. n. finns endast en mindre industri i Hargshamn.

I samband med den nya kommunbildningen 1974, då Östhammars och Dannemora kommuner samt delar av Olands kommun sammanslogs till Östhammars kommun, blossade åter diskussionen upp om försök till nya satsningar i Hargshamn. I förslaget till regional trafikplanering för Uppsala län diskuterades möjligheterna till en utvidgad hamnverksamhet i Hargshamns hamn. Frågan togs upp i Uppsala läns landsting, och jag tillsammans med några partikamrater motionerade i riksdagen i januari 1974 om utredning av frågan om upprustning av hamnanläggningen i Hargshamn. SJ, som ägde hamnen, hade nämligen låtit den del av hamnområdet som ej hörde till malmutlastningen förfalla. Trafikuskottet och riksdagen ansåg att vederbörande kommunala och regionala organ borde ta upp förhandlingar med SJ om en upprustning av hamnen, varvid även de fortsatta äganderätts- och driftsformerna beträffande hamnen borde prövas.

Detta ledde till att det på hösten samma år tillsattes en arbetsgrupp med representanter från länsstyrelsen, landstinget och Östhammars kommun. Man var överens om att hamnen borde behålla sin karaktär av specialhamn, varför begränsade utbyggnader av hamnen i första hand borde aktualiseras. SJ var villig att sälja hamnen, men intresset för en modernisering av hamnen från de tillfrågade industriernas sida var ganska ljumt. Det fanns dock goda möjligheter till en utbyggnad, och den nya järnvägen från Hallstavik var därvid en betydelsefull faktor i sammanhanget. Detta skulle kunna medverka till att näringslivet i Hargshamn och kringliggande orter i framtiden utvecklades i positiv riktning, ansåg man. En expansion av näringslivet i denna del av Uppsala län kunde på sikt aktualisera planerna på en utbyggnad av den s. k. bruksvägen mellan Gimo och Hargshamn.

Till den positiva bilden hörde att företaget Sentab då undersökte möjligheterna att bygga ett bergtrum i Hargshamn för beredskapslagring av olja. Härvid skulle man kunna utnyttja befintlig kaj och befintligt spår – det kan nämnas att man redan 1967 diskuterade frågan om ett oljelager på platsen. Vid byggandet av bergtrummet skulle de stora mängder stenmassor som sprängdes bort kunna användas till utfyllning av hamnområdet samt för det av kommunen planerade industriområdet. En byggnadsplan för industriområdet fastställdes av länsstyrelsen i april 1978.

Man hade hoppats på att få frågan om bergtrummet klarlagd i så god tid att

*Om en oljelag-
ringsanläggning i
Hargshamn*

projektet kunde användas för att ge ersättningsarbete åt de bergrums- och byggnadsarbetare som skulle bli friställda i Forsmark genom regeringens beslut om en neddragning av verksamheten där. Det kan sägas att statssekreterargruppen, som utrett frågan om lämpliga ersättningsarbeten, också hade oljelagret som främsta objekt. Oklarheten om huvudmannskapet och om storleken av lagret komplicerade emellertid det hela, trots att kravet på ökad oljeberedskapslagring förstärktes.

Regeringen gav den 26 april 1978 statens vattenfallsverk i uppdrag att fullfölja projekteringen av ett bergrumslager för olja i Hargshamn. Vattenfall konstaterade i sin rapport den 21 november 1978 till industridepartementet att det stora intresset för oljelagring som man förväntat sig inte förelåg. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar var dock fortfarande intresserad av ett lager om 150 000 m³. Dessutom fanns en annan mindre intressent. Enligt de ursprungliga beräkningarna skulle lagret visserligen omfatta 500 000 m³, men man hade då räknat med flera intressenter. Vattenfall begärde emellertid att få fullfölja projekteringen. Man fann det önskvärt att ha lämpliga projekt när avvecklingen vid Forsmarks kraftstation skulle bli aktuell, projekt som var förberedda så långt att byggstart kunde ske när det behövdes från kommunal eller regional synpunkt.

En fortsatt projektering är något som också kommunen sedan länge förväntat sig och hoppats på. Som jag nämnde i min interpellation lämnades byggnadslov och dispens redan 1975. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar har dessutom hela tiden varit positiv till att förlägga ett oljelager i denna del av landet. Därför kom regeringens negativa besked den 1 mars som en kalldusch. Den mildrades inte av att inte heller någon motivering lämnades. Genom detta beslut försattes kommunen i en brydsam planeringssituation.

Nu har jag av handelsministern fått svar på min fråga om motiveringen för regeringens avslag: lokaliseringen är klart olämplig ur försvarssynpunkt. Det är ett högst märkligt svar, ett svar som jag också tycker kommer väl sent in i bilden. Redan i februari 1974 förklarade ju försvarsområdesbefälhavaren att han intet hade att erinra mot ett byggnadslov för en oljelagringsanläggning i Hargshamn. Militärbefälhavaren i östra militärområdet hade heller inget att erinra, och chefen för ostkustens örlogsbas var av samma uppfattning. Jag har kopior på deras remissvar, om handelsministern önskar ta del av dem. Det gällde den gången ett lager på 500 000 m³.

Till bilden hör också att militärbefälhavaren över huvud taget inte har varit inkopplad i slutskedet och inte har fått yttra sig i frågan – han har inte blivit tillfrågad. Det skulle vara intressant att få veta på vilken nivå som avgörandet nu har träffats. Kan handelsministern upplysa om vilken militär befattningshavare eller myndighet som fällt avgörandet och rekommenderat regeringen att ta detta steg?

Det verkar allt litet senkommet att nu, efter alla dessa år av utredningar, anföra försvarsskäl för avslag. Staten har lagt ut 1,5 milj. kr. på projektering, och statssekreterargruppen hade oljelagret som främsta objekt när sysselsättningspaketet för Forsmark lades fram. Nog borde försvarsaspekterna vara

*Om en oljelag-
ringsanläggning i
Hargshamn*

kända då, tycker man.

Regeringen är väl medveten om sambandet mellan oljelager och industriområde, säger handelsministern. Kommunen har hela tiden arbetat med den förutsättningen att oljelagret skulle byggas och räknat med att använda överskottsmassorna från berggrummet för sin industriområdesplanering. Efter de förda diskussionerna har kommunen också haft god anledning att räkna med statsbidrag för minst 50 % av kostnaderna. Därför har kommunen i budgeten tagit upp 1,5 milj. kr. av totalkostnaden 3 milj. kr. Regeringen har nu höjt bidraget till 75 % av lönekostnaderna och 30 % av de övriga kostnaderna, men då totalkostnaderna nu blir så mycket större fördubblas ändå kommunens insatser. Jag kände till denna procenthöjning när jag framställde interpellationen, och min fråga gällde närmast om regeringen i det nyuppkomna läget var beredd att lämna det bidrag på minst 50 % av de totala kostnaderna som man från kommunens sida hela tiden haft anledning att räkna med.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! Det är mycket förstäligt att man från kommunens sida nu tycker att läget är bekymmersamt – det har regeringen all insikt i.

Det uppdrag som gavs åt Vattenfall avsåg en projektering av ett kommersiellt oljelagringsutrymme på det sätt som interpellanten här har beskrivit. När Vattenfall gjort sin undersökning kom man till följande slutsats:

”Sammanfattningsvis kan konstateras att det förväntade stora intresset för lagring av olja i Hargshamn inte har infriats. Efter genomförda förhandlingar med representanter för statliga verk, landstingskommuner, industrier och oljelagringsföretag kvarstår endast två intressenter, nämligen överstyrelsen för ekonomiskt försvar och Sigtuna kommun.”

Det fanns inte intressenter för det planerade stora oljelagret på 500 000 m³ – det kommersiella oljelagret. När det kommersiella oljelagret inte kunde komma till stånd föreslog Vattenfall ett oljelager med hänsyn till försörjningsberedskapens krav. Det är det lagret som har varit föremål för prövning av regeringen. Den militära instans som vi har vänt oss till – överbefälhavaren – har uppgivit att beredskapslagring av olja i Hargshamnsområdet icke är lämplig. Det är för oss oerhört väsentligt – vi kan inte bygga beredskapslager för olja i ett område som överbefälhavaren bedömer som olämpligt för ett sådant lagringsutrymme. Om det kommersiella lagret hade kommit till stånd, hade regeringen självfallet inte haft någon som helst invändning mot detta. Men jag är övertygad om att inte heller Nils Hjorth menar att staten skall bygga ett beredskapslager för olja på en för vårt försvar olämplig plats bara för att tillhandahålla billig sprängmassa.

Det är regeringens önskan att industriområdet nu kommer till stånd. Av hänsyn till den fina kustmiljön bör dock inte miljöskadande industrier förläggas till området.

*Om en oljelag-
ringsanläggning i
Hargshamn*

De statliga bidragen för kommunala beredskapsarbeten är redan i normalfallen mycket generösa. För att rädda sysselsättningen på utsatta orter ger staten bidrag med tre fjärdedelar av lönekostnaderna. Till övriga kostnader lämnas bidrag med varierande procenttal – i södra Sverige 20 %. Med hänsyn till att man vid projekteringen av detta industriområde räknat med billigare sprängmassor än normalt har regeringen beviljat en 50-procentig höjning av den för kommunen gängse bidragsnormen. Regeringens avsikt med denna höjning är att ett industriområde skall komma till stånd, till gagn för sysselsättningen i norra Uppland.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! Jag tackar för de kompletterande upplysningar som handelsministern lämnat här.

Jag måste bekänna min okunnighet och säga att jag har svårt att förstå skillnaden mellan ett beredskapslager och ett kommersiellt lager ur försvarspolitisk synpunkt, för ett oljelager är väl känsligt oavsett om det gäller omsättning av lagret eller beredskap. Jag har alltså litet svårt att förstå vitsen med det hela.

Vad jag vänder mig mot är att dessa bedömningar kommer så sent in. Tidigare har man ju yttrat sig från militärt håll och då inte haft någonting att invända. Det gällde den gången ett mycket större lager. Nu är det alltså fråga om mindre lager, och då skulle det väl göra mindre skada ur försvarssynpunkt. Jag tycker att man borde ha kunnat tillåta upprättandet av det här lagret, när frågan avancerat så långt. Man har utrett projektet under många år och lagt ned pengar på det, så jag anser att man också kunde ha släppt fram projektet.

När det gäller anslaget till industriområdet, så hade man ju den uppfattningen i kommunen att det skulle bli ett större bidrag genom att det ingick i det paket man skulle få som ersättningsarbete för Forsmark. Man hade tagit undan 25 milj. kr. av de 100 milj. kr. som det var avsett att man skulle få, och vi hade i kommunen räknat med att få en större del av de pengarna just för att hjälpa till med industriområdet. Jag vill betona att det blir en svår uppgift för kommunen och de regionala organen att få fram ersättningsarbeten då byggnadsverksamheten trappas ned och avslutas i Forsmark. Det blir inte lätt att skaffa jobb för dem som har bosatt sig i kommunen och regionen och som även fortsättningsvis önskar få arbete inom begränsat avstånd från hemorten.

Jag hoppas ju att industriområdet kan komma till stånd, men jag är rädd för att man måste ompröva projektet och ge det en mindre omfattning. Det tycker jag är synnerligen olyckligt, och över huvud taget är hanteringen av frågan olycklig, när det just i slutskedet kommer fram sådana här synpunkter som borde ha kunnat framföras tidigare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om situationen inom pappersindustrin

Nr 112

Måndagen den
26 mars 1979

Industriministern ERIK HUSS erhöill ordet för att i ett sammanhang besvara

dels de den 1 resp. 8 mars anmälda interpellationerna
1978/79:154 av *Ivar Högström* (s) och
1978/79:162 av *Sven Lindberg* (s).

dels de den 15 resp. 16 mars anmälda frågorna
1978/79:439 av *Bernt Nilsson* (s) och
1978/79:441 av *Gustav Lorentzon* (vpk)

*Om situationen
inom pappersindu-
strin*

och anförde:

Herr talman! Ivar Högström har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att driften vid Sandvikens sulfatfabrik i Kramfors skall kunna upprätthållas intill dess ny sysselsättning tillskapats vid företagets anläggningar i Väja.

Sven Lindberg har frågat mig om regeringen avser att vidta åtgärder och inför riksdagen framlägga förslag som kan rädda Norrlands Skogsägares Cellulosa AB som en bestående företagskoncern.

Bernt Nilsson har frågat mig om regeringen är beredd att föreslå riksdagen att gå in med erforderligt kapital så att utbyggnaden av pappersbruket i Mönsterås kommer till stånd.

Gustav Lorentzon har frågat mig vilka planer regeringen har för att rädda sulfatmassfabriken i Köpmanholmen och sysselsättningen där.

Jag besvarar interpellationerna och frågorna i ett sammanhang.

Våren 1978 tillkallades en kommitté med uppgift att bl. a. analysera frågan om en lämplig struktur inom skogsägarföretagen och en långsiktig finansiering av dessa företag. Denna uppgift har sedermera övertagits av en särskild förhandlingsgrupp som jag har tillkallat. Riktlinjerna för förhandlingsgruppens arbete överensstämmer i allt väsentligt med de direktiv som gällde för kommitténs arbete.

På grund av den kraftigt negativa resultatutveckling som skogsägarföretagen fått vidkännas även under år 1978 har förhandlingsgruppens arbete måst inriktas på att i första hand finna former för en finansiell rekonstruktion av vissa företag. Det är som bekant åtgärder av detta slag som övervägs för Norrlands Skogsägares Cellulosa AB (NCB) och Södra Skogsägarna AB. Till att börja med är det nödvändigt att skapa en sund ekonomisk bas i dessa två företag. Först därefter kan åtgärder i fråga om den fysiska strukturen aktualiseras.

Regeringen för nu genom sin förhandlingsgrupp diskussioner med NCB och Södra Skogsägarna om former för statens medverkan i en finansiell rekonstruktion av resp. företag. Regeringen kommer troligen att kunna förelägga riksdagen förslag till åtgärder redan under innevarande riksmöte.

Eftersom förhandlingarna med de båda företagen ännu inte har slutförts, kan jag inte nu lämna besked om vad som kan komma att hända med olika anläggningar inom dessa företag. Detta är frågor som får tas upp efter det att eventuella förhandlingsuppgörelser mellan staten och de berörda företagen är klara och därmed formerna och de grundläggande villkoren för statens medverkan.

Till Sven Lindberg vill jag säga att regeringen har ambitionen att snabbt få till stånd en uppgörelse med ägarna till NCB som syftar till en finansiell rekonstruktion av bolaget. Innan så har skett kommer regeringen inte att godkänna att företaget avyttrar produktionsanläggningar.

Ivar Högström tar i sin interpellation upp den skogsindustriella sysselsättningen i Ådalen och pekar på det angelägna i en tidsmässig samordning mellan en utbyggnad i Dynäs/Väja och en nedläggning av sulfatmassfabriken i Sandviken. Jag har i ett annat sammanhang upplyst om att regeringen anser att en fortsatt utveckling av Dynäs bör komma till stånd. Några förutsättningar att tidsmässigt samordna detta med den redan beslutade och mycket nära förestående nedläggningen i Sandviken bedömer jag dock inte föreligga.

Svaret på Gustav Lorentzons fråga är att varken NCB eller regeringen har några konkreta planer för Köpmanholmen. Denna sulfatmassfabrik måste, liksom alla andra anläggningar inom NCB, ingå i den totala översyn av NCB:s framtida struktur och utveckling som måste komma efter det att en finansiell rekonstruktion av företaget har skett.

Vad gäller Södra Skogsägarnas anläggning i Mönsterås och frågan om det planerade pappersbruket där vill jag säga att det nu gäller att i första hand slutföra och säkerställa finansieringen av investeringen i massabruket. Frågan om ett kapitaltillskott för ett eventuellt framtida pappersbruk i Mönsterås kan rimligen inte bli föremål för diskussion i dagsläget inom vare sig företaget eller regeringen. I första hand måste företaget få en solid ekonomisk bas. Först därefter kan strukturfrågorna och utvecklingslinjerna för företaget tas upp till meningsfyllda överväganden.

Låt mig avslutningsvis säga att de omfattande expansionsplaner inom pappersområdet som i dag föreligger inom den svenska massa- och pappersindustrin i och för sig är lovvärda. En fortsatt utbyggnad av vidareförädlingen är riktig för att på sikt kunna utveckla den svenska skogsindustrin. Det finns emellertid såväl finansiella som – och framför allt – marknadsmässiga restriktioner för att nu förverkliga alla de utbyggnadsprojekt som har diskuterats. Vad gäller Södra Skogsägarna och NCB:s framtida satsningar på pappersområdet får, som jag redan har nämnt, frågan tas upp efter en finansiell sanering av företagen. Härvid måste en samordning ske med andra företag, som umgås med liknande planer.

IVAR HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på interpellationen – ett svar som jag dock inte är nöjd med.

Sandvikens fabrik i Kramfors är en av de sista i Ådalen, och den har levat

med nedläggningshot över sig under flera år, men till skillnad från vad som gäller för andra nedläggningsföretag i Ådalen har det här givits löften om att nedläggningen skulle samordnas med en sedan länge planerad större utbyggnad av NCB:s pappersbruk i Väja. Detta har givit de anställda och kommunen en viss förhoppning om att sysselsättningen skulle kunna tryggas denna gång.

Men nu säger industriministern i sitt svar: "Några förutsättningar att tidmässigt samordna detta med den redan beslutade och mycket nära förestående nedläggningen i Sandviken bedömer jag dock inte föreligga."

Detta negativa besked från industriministerns sida ger inte ens en antydning om att regeringen är beredd att sätta in andra sysselsättningskapande åtgärder för att denna arbetskraft skall kunna stanna kvar i bygden tills en utbyggnad i Väja är klar.

Inför detta besked vågar jag ifrågasätta om regeringen verkligen är medveten om hur situationen egentligen ser ut i Ådalen. Trots alla uppvaktningar från länsmyndigheter och kommunala myndigheter och från företrädare för de berörda fackliga organisationerna har man tydligen i regeringskansliet inte klart för sig hur pass allvarlig läget är. Att så är fallet styrks ytterligare av regeringens nyligen avgivna proposition om ändring av nuvarande skatteutjämningsregler och av vad som i den aviserade regionalpolitiska propositionen sägs om stödområdesindelningen. I ingen av dessa propositioner har regeringen på något sätt beaktat den svåra situationen i Ådalen. Skulle dessa förslag genomföras sådana de redovisats i pressen – och vad gäller skatteutjämnningen har vi ju även kunnat läsa propositionen – kommer situationen i Ådalen att förvärras ytterligare. Men det är frågor som vi får anledning att återkomma till senare.

Tillåt mig, herr talman, att något belysa den dagsaktuella situationen i Ådalen.

Först vill jag då konstatera att ingenstans i hela vårt land har strukturomvandlingen inom skogsindustrin blivit så förödande som i Ådalen – detta beroende på denna sektors dominans i regionen. Mellan åren 1960 och 1975 minskade antalet anställda inom skogsindustrin i nuvarande Kramfors kommun med hela 1 447 personer eller 42 % av de anställda. Enbart under åren 1964–1977 har sju skogsindustrienheter med 1 360 anställda nedlagts. Det betyder i genomsnitt 200 sysselsättningstillfällen per år. Och nu hotas ytterligare 200 anställda i Sandvikens fabrik av friställning. Jämsides med denna utveckling inom skogsindustrin har mekaniseringen inom jord- och skogsbruk enligt folkräkningen 1975 medfört att antalet anställda inom denna sektor minskat med hela 31 %.

Till bilden hör också att de lokaliseringpolitiska åtgärder som satts in efter 1965 på intet sätt kunnat kompensera bortfallet av arbetstillfällen. Dess värre har några av de företag som det gäller lagts ner, och andra kämpar med stora svårigheter. De två textilföretagen AB Fiser och Krammkläder hotas nu också av nedläggning, vilket ytterligare kommer att minska de mycket fåtaliga sysselsättningsmöjligheterna för kvinnlig arbetskraft.

Som en följd av denna utveckling har tusentals människor tvingats flytta

Måndagen den
26 mars 1979

*Om situationen
inom pappersindu-
strin*

från Ådalen. Från 1950 t. o. m. 1978 har befolkningen gått ner med inte mindre än drygt 11 000 personer. Och för många över 60 år har det inneburit arbetslöshet eller förtidspensionering. Detta avspeglar sig också i det höga antalet pensionärer, som utgör 32 % av befolkningen och som skall jämföras med siffran 23,2 % för länet och 20,4 % för riket. En annan siffra som bevisar hur allvarlig situationen är befolkningsmässigt är att andelen av befolkningen i åldern över 65 år utgör för Kramfors 24,4 % och för länet 17,2 % samt för riket som helhet 15,7 %.

Med detta för ögonen inser vi att allt måste göras för att rädda de återstående jobben i bygden. Nu gäller det jobben för de anställda i Sandvikens fabrik. Jag påstår att om viljan finns hos regeringen, så finns också förutsättningarna för att klara sysselsättningen för dessa människor.

När riksdagens näringsutskott besökte Ådalen den åttonde i denna månad, deklarerade tillförordnade koncernchefen Gunnar Engman att med ett statligt sysselsättningsstöd, så skulle det vara möjligt att driva fabriken intill dess klarhet om utbyggnadsplanerna i Väja vunnits. Han gjorde dessutom den bedömningen att virkesbristen inte var fullt så dramatisk som det har gjorts gällande. Sedermera har platschefen Evert Nilsson i en tidningsintervju den 16 mars sagt att Sandvikens fabrik kanske måste drivas för massaförsörjning under en tid av fem à sex år efter en utbyggnad i Väja. I vart fall, sägs det i intervjun, kan fabriken drivas i två år utan större investeringar.

Men eftersom regeringens förhandlare ännu inte är klara med formerna för statens medverkan i en finansiell rekonstruktion av NCB, vädjar jag till industriministern att snarast pröva frågan hur sysselsättningen i Sandviken skall kunna upprätthållas intill dess klarhet vunnits om utbyggnaden i Väja. Sådan förnyad prövning ägde exempelvis rum när det gällde driften vid AB Eisers fabriker i Norrland, och det medförde att man flyttade fram tidpunkten för en nedläggning.

Vi har helt enkelt inte råd, varken från företagsekonomisk eller samhälls-ekonomisk synpunkt, att friställa och skingra denna välutbildade arbetskraft, som kommer att behövas när utbyggnaden i Väja är klar. Medelåldern hos de anställda i Sandviken är låg – 154 av de 200 anställda är under 52 år.

Industriministern säger själv i sitt svar att regeringen anser att en fortsatt utveckling av Väja bör komma till stånd.

För att ytterligare understryka allvaret i situationen vill jag återropa en sammanfattning av den 9 mars, vari länsarbetsnämnden konstaterar att situationen i Kramfors är ytterligt bekymmersam. Arbetslösheten ökar, medan antalet lediga platser minskar, samtidigt som andelen sysselsatta genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder ökar.

En av de anställda i Sandvikens fabrik, Seppo Grönlund, har i en intervju i tidningen SIA gett uttryck åt vad de flesta känner i dag:

”Det är inte mycket att tro på längre. Jobben försvinner, 200 i stöten vartannat år. Och arbetsförmedlingen har inget. När man kommer dit känns det som man gått fel.”

Jag vill, herr talman, avslutningsvis med tillfredsställelse notera att industriministern nu är beredd att föreslå riksdagen ett statligt ägarengage-

mang i NCB. Därmed bör förutsättningar föreligga för en positiv utveckling av den så betydelsefulla skogsindustriella verksamhet som drivs av NCB. Med ett statligt ägaransvar bör det vara möjligt att åstadkomma ett samarbete mellan Svenska Cellulosa AB och NCB och därmed på sikt trygga jobben i Ådalen.

Jag vill också i sammanhanget understryka att det inom socialdemokratien inte finns något intresse av att slå sönder det kooperativa ägandet inom skogsindustrin. Det utgör ett betydelsefullt komplement till privat och statligt ägande inom vårt lands viktigaste näringsgren. Vi har också sagt att det för en samlad planering av skogsindustrin krävs ett nära och förtroendefullt samarbete mellan staten, de anställda, företagen och skogsägarna.

Industriministern säger också i sitt svar beträffande den fortsatta utbyggnaden av vidareförädlingen inom skogsindustrin att dessa frågor bör tas upp efter en finansiell sanering av de nu aktuella företagen. Med anledning av detta vill jag, herr talman, till sist uttala den förhoppningen att man då verkligen beaktar både de regionalpolitiska och de råvarumässiga förutsättningarna för de nu aktuella satsningarna på pappersområdet. Enligt bransch-kunniga bedömare bör ett LWC-pappersbruk vara baserat på gran-råvara. Eftersom Ångermanälvens virkesfångstområde till 70 % utgörs av gran, talar mycket starka skäl för att ett första LWC-pappersbruk förläggs till Ådalen.

Jag hoppas att industriministern vid sin bedömning av de nu föreliggande utbyggnadsplanerna beaktar de skäl jag här redovisat till förmån för Ådalen. Befolkningen i denna del av landet har rätt att efter en lång och svår nedgångsperiod kunna få se fram emot en ny skogsindustriell utveckling. Ådalens framtid beror helt på möjligheterna att trygga en utveckling av den skogsindustriella verksamheten.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation. Jag kan försäkra statsrådet att innehållet i svaret – om jag tolkar det rätt – lugnar många oroliga människor. Jag bedömer svaret som positivt trots att det innehåller en del oklarheter, som jag skall be att få återkomma till.

Först en liten bakgrund till min fråga till industriministern. Envisa rykten talade länge om att regeringen inte hade för avsikt att lägga fram förslag till någon samlad lösning, som skulle rädda NCB som en bestående företagskoncern. Tvärtom skulle regeringens förslag vara att NCB borde sälja ifrån sig sina bästa företagsenheter, innan regeringen var beredd att medverka till en rekonstruktion av företaget. Man fick ett starkt intryck av att ryktena var i färd att besannas när pressen lämnade uppgifter om att Wallenberg stod i begrepp att engagera sig i koncernen. Enligt dessa rykten skulle Wallenberg med två raska grepp ta befälet över utvecklingen – dels bli delägare i NCB-fabriken i Vallvik utanför Söderhamn, dels ingå i ett nytt pappersbruk i Ådalen i Utansjö.

En sådan lösning skulle innebära att storfinansen skulle plocka russin ur

Måndagen den
26 mars 1979

*Om situationen
inom pappersindu-
strin*

kakan och statens roll återigen bli städgummans. Om NCB skulle tvingas att sälja ifrån sig sina bästa företagsenheter, skulle det få förödande konsekvenser för sysselsättningen i skogsnäringen, bl. a. i Jämtlands län. Det skulle innebära att de nya ägarna indirekt skulle lägga under sig en betydande del av virkesmarknaden och försämra de inlandslokaliserade träindustriernas möjligheter att förse sig med råvara.

Vi har i vårt län inte råd att tappa mer av vår träförädlade industri. Sedan Hissmofors har lagts ned är det endast ca 15 % av den i länet årligen avverkade råvaran som förädlas inom länets gränser. Tvärtom ställer vi starka krav på att en ny processindustri lokaliseras till länet. Den utveckling som regeringen enligt pressuppgifter skulle ha varit beredd att släppa fram, skulle starkt ha försämrat möjligheterna till att lokalisera en ny processindustri till länet.

Men det finns också en annan bakgrund till min interpellation.

Den producentkooperativa rörelsen bildades för att tillvarata de små skogsägarnas intressen. Den har också haft en stor betydelse när det gällt att tillvarata böndernas och de små skogsägarnas intressen i förhållande till de stora privatägda bolagen.

Jag har i många år levat och verkat i direkt kontakt med skogsägarrörelsen – låt vara med denna som förhandlingsmotståndare. Låt mig därför säga att jag inte har kunnat undgå att uppleva den betydande roll som både skogsägarföreningarna och deras förädlingsindustrier har haft för ägarnas ekonomiska intressen och leveranstrygghet och inte minst för att åstadkomma jämnare sysselsättning både för dem själva och för den anställda arbetskraften. Bakom uppbyggnaden av deras organisationer ligger betydande insatser genom frivilligt ideellt arbete och ekonomiska uppoffringar. Denna företagsform har inneburit en trygghet för den enskilde skogsägaren, som är nödvändig för att trygga både investeringsviljan och sysselsättningen för skogsägarna själva och de anställda.

Skulle nu NCB tvingas in i en konkurs, kommer det med största sannolikhet att innebära att konkursen drar flera skogsägarföreningar med sig i fallet. Det skulle vara ett grymt dråpslag mot alla de människor som i årtal har slitit för att bygga upp sin organisation. De skulle återigen komma att hamna i ett beroendeförhållande till de stora privatägda skogsbolagen, något som erfarenheten har lärt oss skulle vara olyckligt för skogsägarna. Det skulle dessutom slå sönder de stora administrativa organisationer som föreningarna och skogsbruksområdena utgör och som är nödvändiga för att kunna organisera bl. a. avverkningar och skogsvårdsarbeten samt framför allt för att fullgöra arbetsgivaransvaret. Det skulle leda till stora friställningar av både arbetare och tjänstemän. Även om jag i likhet med många andra är starkt kritisk mot NCB:s företagslednings sätt att sköta företaget, anser jag det ändå vara ett stort samhällsintresse att inför framtiden värna om den producentkooperativa företagsformen som en motvikt mot de stora privata bolagens eljest uppkommande monopolsituation både på virkesmarknaden och i skogsindustrin. De många människornas insatser för att bygga upp sina föreningar och en egen producentkooperation är värda ett bättre öde än att nu

helt raseras.

Jag kan försäkra industriministern att min lilla insats att framställa den här interpellationen till statsrådet har väckt gensvar och sympatier som jag aldrig tidigare upplevt. Många är de människor som har hört av sig – både politiska sympatisörer och politiska motståndare – och tackat mig för interpellationen. De har hävdat att min inställning i denna fråga är riktig.

Skogsägarna har tagit på sig ett stort ansvar när man köpt ett stort antal nedläggningshotade industrier och drivit dem vidare och därmed upprätthållit sysselsättningen på många orter. Man kan naturligtvis ifrågasätta det företagsekonomiskt riktiga i denna åtgärd, men det är ändå en insats som bör räknas dem till godo när man försöker lösa den ekonomiska kris som NCB har råkat in i.

Sedan till de punkter i industriministerns svar som jag anser vara oklara. Jag ber industriministern att svara på mina frågor på dessa punkter.

Erik Huss säger i svaret att regeringen har ambitionen att snabbt få till stånd en uppgörelse med ägarna av NCB, som syftar till en finansiell rekonstruktion av företaget. Innan så har skett kommer inte regeringen att godkänna att företaget avyttrar produktionsanläggningar.

Så långt är allt gott och väl. Men vad svaret inte avslöjar är vilken ambition regeringen har när det gäller den slutliga lösningen. Är det regeringens avsikt att den slutliga lösningen skall vara att NCB skall bestå som en enhetlig koncern eller finns det fortfarande tankar på att företaget skall sälja ifrån sig de bästa produktionsanläggningarna? Det skulle, som vi tidigare har sagt, innebära att storfinansen skulle plocka åt sig de bästa bitarna och att staten skulle få gå in och ta på sig både ansvaret och kostnaden för de förlustbringande delarna. En sådan lösning är helt oacceptabel.

Vi anser att både NCB och Södra Skogsägarna bör bestå som företagskoncerner. Att det sedan kommer att vara nödvändigt med en strukturrationalisering är en annan fråga.

Vi anser det vara nödvändigt att staten går in som delägare i företagen och att staten också får ett nödvändigt inflytande över deras fortsatta utveckling. Det är numera inte bara vi socialdemokrater som anser det vara nödvändigt med ett statligt engagemang i skogsindustrin, utan även människor som tidigare har pläderat kraftigt mot ett statligt engagemang i skogsindustrin har inför den hårda och grå vardagsverkligheten upptäckt att det kommer att bli nödvändigt med ett statligt engagemang framöver i skogsnäringen.

En annan fråga som rör NCB är: Vad kommer att hända med företagets skogar? Som bekant pågår förhandlingar om en försäljning av en betydande del av bolagets skogar. Industriministern talar i svaret bara om bolagets produktionsanläggningar. Vad innebär detta? Räknar Erik Huss in även bolagets skogar när han använder detta uttryck?

Skulle NCB tvingas sälja ifrån sig en betydande del av skogsinnehavet, är det mycket olyckligt för företagets framtida utveckling. Som skogsägarna själva framhåller är skogsägarföreningarnas avverkningsresurser i hög grad dimensionerade med tanke på NCB:s skogsarealer, och försäljningarna skulle innebära att föreningarna skulle mista den skogsreserv som behövs i

*Om situationen
inom pappersindu-
strin*

arbetsutjämnande syfte och NCB drabbas av ett stort virkesbortfall för sina industrier. Det skulle innebära betydande men för den anställda arbetskraften när det gäller att för dem i framtiden erhålla kontinuerlig sysselsättning.

Jag frågar därför: Räknar Erik Huss även skogarna som produktionsanläggningar? Är regeringen beredd att medverka till att NCB:s skogar inte får säljas från företaget i avvaktan på att förslag på en slutgiltig lösning till rekonstruktion av företaget kan föreläggas riksdagen? Industriministern säger också i sitt svar att man troligen kan komma att lägga fram förslag under innevarande riksmöte. Jag vill understryka att det på grund av det ansträngda ekonomiska läget för företaget är mycket angeläget att man under innevarande riksmöte får möjlighet att ta ställning till ett regeringsförslag i denna fråga.

Låt mig slutligen i korthet beröra industriministerns svar angående den framtida utvecklingen i skogsindustrin. Han säger att Södra Skogsägarnas och NCB:s framtida satsningar på pappersområdet måste samordnas med andra företag som har liknande planer. Jag har ingen avvikande mening i detta fall. Tvärtom har vi från det socialdemokratiska partiet krävt att en strukturplan för skogsindustrin utarbetas innan ytterligare utbyggnader sanktioneras.

Som jag tidigare nämnt i denna kammar, krävs för skogsindustrins framtida konkurrenskraft betydande strukturrationaliseringar. De kommer att bli besvärliga. De kommer att hota många orters framtida existens. Men de får inte ske planlöst. De måste planeras i både tid och rum så att de sker i socialt acceptabla former och så att vi kan tillvarata de regionalpolitiska intressena. Det kommer att krävas ett betydande politiskt mod att genomföra en strukturplan. Det är klart att det för en politiker vore enklast att springa ifrån de besvärliga ställningstaganden som en sådan planering för med sig. Men jag säger att det måste krävas ändå mera mod att låta marknadskrafterna helt sköta denna utveckling själva, med de sociala vådor och regionalpolitiska konsekvenser det kan föra med sig. Vi får som politiker inte frånhända oss ansvaret i denna fråga och bara följa minsta motståndets lag.

Jag vill därför till sist ställa frågan till industriministern: Betyder svaret på interpellationerna att regeringen nu är beredd att tillgodose vårt krav på att en strukturplan utarbetas för hela skogsindustrin?

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga, även om jag hade önskat att det varit mera positivt och kanske framför allt mera progressivt.

Den enda möjligheten att ta oss ur den ekonomiska kris vi har hamnat i, delvis genom den borgerliga regeringens agerande, är att vi skapar ytterligare arbetstillfällen inom industrin. De senaste två åren har i stället inneburit en minskning i industrisysselsättningen med närmare 100 000 industriarbeten, trots att borgerliga partier före valet gick ut och lovade att det skulle bli 270 000 nya jobb inom industrin.

Det är självklart att den naturligaste vägen och kanske enda möjligheten att ta oss ur denna kris är att vi expanderar där det finns råvara, där det finns

naturliga förutsättningar att öka sysselsättningen.

Sådana utvecklingsmöjligheter föreligger sedan en tid tillbaka vid Södra Skogsägarnas anläggning i Mönsterås. Där pågår också f. n. en utbyggnad av massadelen. När man har lagt upp planerna för denna utveckling har man naturligtvis dimensionerat med hänsyn till det pappersbruk som ingick i tillståndet. Ett fullföljande av utbyggnaden av pappersbruket är därför en nödvändighet. Om det inte sker innebär det ett slöseri med ekonomiska medel.

På grund av den internationella krisen har emellertid Södra Skogsägarna fått ekonomiska problem med att klara den här utbyggnaden – det har också industriministern understrukit i sitt svar. Det är också anledningen till att jag efterlyser en mer progressiv syn från regeringen – jag har en känsla av att den passivt väntar på att någonting skall hända, att de fria marknadskrafterna skall verka. Det skulle i så fall innebära, som Sven Lindberg tidigare sade, att det privata storkapitalet skulle tillåtas att plocka russen ur kakan.

Södra Skogsägarna har sedan länge planerat utbyggnaden och är som sagt nu i färd med att fullfölja planerna. Man har enligt regeringsbeslut 1976 tillstånd att utvidga verksamheten i Mönsterås till en årlig produktionskapacitet på 300 000 ton sulfatmassa, 60 000 ton mekanisk massa och ett pappersbruk på 150 000 ton. Utbyggnaden av massadelen pågår f. n., och det skall väl inte dröja så länge innan den är klar. På grund av ekonomiska svårigheter har emellertid pappersbruket inte kunnat byggas ut.

Företaget och länsmyndigheterna uppvaktade departementet i slutet av 1978, och då framhöll regeringen att den ansåg det mycket angeläget att pappersbruket byggdes ut. Man kan då fråga sig vad regeringen har gjort för att hjälpa Södra Skogsägarna att få till stånd det som man 1978 såg som så angeläget. Industriministern säger i sitt svar: "Frågan om ett kapitaltillskott för ett eventuellt framtida pappersbruk i Mönsterås kan rimligen inte bli föremål för diskussion i dagsläget inom vare sig företaget eller regeringen." Det är ett högst märkligt uttalande. Jag vet inte hur man skall tolka det. Är det i folkpartiets Sverige inte så angeläget med en industriell utbyggnad? I varje fall vill tydligen inte folkpartiets industriminister medverka till den här utbyggnaden, såvitt jag kan förstå.

Under alla förhållanden bör det var en utomordentligt viktig angelägenhet för företaget att diskutera den här problematiken eftersom man, som jag sade förut, har dimensionerat stora delar av den övriga verksamheten med hänsyn till att man skall ha ett pappersbruk. Tillståndet att bygga ett pappersbruk för 150 000 ton papper gäller fram till 1984.

Avslutningsvis säger industriministern i svaret att vid en utbyggnad av pappersbruket i Mönsterås "måste en samordning ske med andra företag, som umgås med liknande planer". Det kan jag naturligtvis hålla med om. Men självfallet protesterar vi, om det skall ske på det sätt som beskrivits i tidningarna. Jag anser – i likhet med övriga talare – att en allmän strukturplan beträffande skogen är lämplig. Men då måste min fråga till industriministern bli: Hur har regeringen tänkt sig att samordningen skall ske? Detta är ju utomordentligt viktigt för Mönsterås som ligger i startgroparna – eller som i

*Om situationen
inom pappersindu-
strin*

varje fall borde ligga där – för att bygga pappersbruket. Avser man att inte göra någonting förrän 1984, eftersom tillståndet för pappersbruket gäller fram till den tidpunkten? Eller avser regeringen att, som framskyntat, tvinga företaget att avstå från utbyggnaden? Det naturliga vore givetvis att regeringen progressivt medverkade till en snabb utbyggnad av pappersbruket i Mönsterås, som man ju en gång gav tillstånd till. Jag tror att det på olika sätt skulle kunna göras en samordning, så att det inte på något sätt behöver bli en dualism mellan Södra Skogsägarna och NCB. Det gäller bara att planera och forska och se till att vi får fram produkter som kan vidareutvecklas. Om utbyggnaden av pappersbruket i Mönsterås skulle verkställas, skulle det innebära att ett antal nya arbetstillfällen skapades. Begränsar man sig däremot till att bygga ut endast massalinjen, skulle detta betyda en minskning av antalet anställda med närmare ett hundratal personer. Detta gäller då en region som vi har mycket stor anledning att stödja, vilket arbetsmarknadsutskottet också flera gånger har framhållit. Den relativa arbetslösheten i Kalmar län är högst i hela södra Sverige. Vi har ett löneläge som ligger avsevärt under riksgenomsnittet när det gäller industriarbetarna. Vidare har vi ett skatteläge som kanske på grund härav ligger i topp i landet. Nu väntar vi därför att folkpartiregeringen skall ta några initiativ.

Ser vi på Norrlandslänen framgår det av arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 21, som behandlades för en tid sedan, att bara Norrbottens, Västerbottens och Värmlands län har en större relativ arbetslöshet än Kalmar län. Jag hoppas därför att regeringen lägger fram ett förslag som med hänsyn till Södra Skogsägarnas erhållna tillstånd innebär ett snabbt fullföljande, och jag hoppas också att regeringen på ett positivt och progressivt sätt medverkar till utbyggnaden av pappersbruket. I tillståndet bör också ingå ett bifall till den nyligen inlämnade begäran om en lövmassalinje, något som jag inte tror kommer att ha någon som helst betydelse för skogsindustrin i den norra delen av landet.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga. Då jag den 15 mars ställde denna fråga till industriministern pågick som bäst debatterna i massmedia om hur det skulle gå med bondeskogen och de privata skogsägarnas skogsindustrier, vilkas svåra finansiella läge kunde resultera i en omfattande konkurs.

Finanssläkten Wallenberg hade trätt fram på arenan. Det talades öppet om att Wallenberg, i kraft av sin starka ekonomiska ställning inom svenskt näringsliv, nu var framme för att plocka till sig de bästa bitarna ur konkursboet, i likhet med vad som hände då denna finanssläkt påpassligt tog över Ivar Kreugers stora tillgångar vid dennes konkurs på 1930-talet. Det var en allvarlig situation i Sverige just då.

För att inledningsvis hålla mig till svaret på min direkta fråga till industriministern om den NCB-ägda sulfatmassfabriken i Köpmanholmen och dess fortsatta bestånd, vill jag hänvisa till vad som meddelas i det senaste numret av tidskriften Affärsvärlden. Där sägs det bl. a. att ett statligt ägande

av NCB egentligen inte är en lösning för framtiden. Därefter framhålls bl. a. att ett sådant ägande "löser inte företagets långsiktiga problem. En rad mindre enheter måste avvecklas eller säljas. Hit hör förutom den redan beslutade nedläggningen av Sandvikens sulfatfabrik, även enheterna i Hörnefors i Västerbotten och Köpmanholmen." Samma tidning fortsätter: "I praktiken är det ovisst om någon kan räddas. Diskussioner pågår om en samordning av Köpmanholmens sulfatfabrik med MoDos Domsjöfabrik som båda ligger i Örnsköldsvik." Ett alternativ har varit en nedläggning av NCB:s fabrik på Köpmanholmen under statlig medverkan och att flytta fabriken sodapanna – som i fjol kostade NCB 10 milj. kr. – till Domsjöfabriken.

Hur mycket av verklig sanning ligger det i vad jag här har citerat ur tidskriften *Affärsvärlden*? Folk är numera vana vid att det läcker ut uppgifter rätt ofta från regeringen och regeringen närstående kretsar. Det framgick klart av en tidigare interpellationsdebatt i kammaren i dag, där samordningsminister Tham själv förklarade att man måste ge ut en pressrelease i god tid, eftersom man annars är rädd för att det kommer att "läcka" från regeringen.

Oron är mot denna bakgrund stor ute i de olika landsändarna, framför allt i de områden som är omedelbart och direkt berörda. Det visar ju det faktum att vi i dag är fyra riksdagsledamöter som ställt frågor vilka är inspirerade av den hotfulla situationen inom skogsindustrin och vilka industriministern sökt besvara i ett sammanhang.

I svaret finns det enligt min uppfattning inget konkret att ta fasta på, annat än att vi får vänta och se vad framtiden bär i sitt sköte efter det att en finansiell rekonstruktion har skett av hela NCB.

Statsråden kommer och går. Vad en industriminister lämnar garantier för det ena året kan en ny industriminister ha en helt annan uppfattning om någon tid senare.

Den 8 februari 1977 besvarade den dåvarande industriministern Åsling en fråga som jag ställt om ersättningsindustri till Köpmanholmen i stället för det sågverk som NCB den gången skulle nedlägga, och om det kunde anses vara förenligt med socialt ansvarstagande att lägga ned företag utan att svara för ersättningsindustri. Den dåvarande industriministern hade nämligen tidigare högtidligt förklarat inför kammaren att, och jag citerar direkt ur protokollet: "Det faller i första hand på de berörda företagen att trygga en fortsatt sysselsättning för sina anställda. Vi" – alltså den gången inte bara herr Åsling själv utan hela regeringen – "kräver av företagen att man mobiliserar annan sysselsättning i stället för den som man berövar orten."

Staten och samhället hade inget som helst med saken att göra. Endast de fria marknadskrafterna fungerade den gången som ett "Sesam öppna dig" för regeringen. På min fråga blev svaret då att det inte alls var befogat med statliga åtgärder för att skaffa ersättningsindustri. De som den gången måste sluta sin anställning vid det nedlagda sågverket garanterades av dåvarande industriministern sysselsättning vid sulfatmassfabriken på Köpmanholmen ända fram till pensioneringen. Han förklarade att den som valde att flytta skulle ges förtur till anställning vid NCB:s övriga företag.

Det är endast två år sedan ett så konkret löfte gavs, och ändå är allt med ens förbytt. Eller är det inte det? Visste man inget på högre håll om de stora finansiella svårigheter som NCB hade att brottas med?

På Köpmanholmen och bland de anställda vid sulfatmassfabriken har man inte hyst några större farhågor för sin sysselsättning efter det att förre industriministern, herr Åsling, den 8 februari 1977 garanterade denna – i synnerhet som herr Åsling var hårt involverad i NCB och måste känna företaget utan och innan.

Däremot har arbetarna vid massafabriken i Alfredshem – även den inom Örnsköldsviksområdet – hyst farhågor för sin sysselsättning. Ägaren Mo och Domsjö har inte genomfört nödiga investeringar under flera år. En sodapanna var vad de anställda ansåg stod först på dagordningen då det gällde investeringar, om fabriken över huvud taget skulle kunna fortsätta driften några år till.

Då det nu meddelas i tidskriften Affärsvärlden – som tydligen är mycket initierad – att ett av alternativen då det gäller sulfatfabriken på Köpmanholmen är, att denna fabrik under statlig medverkan kommer att nedläggas och den nya sodapannan flyttas till Mo och Domsjöns fabrik i Alfredshem, verkar detta troligt mot den bakgrund jag angivit. En ny sodapanna är nämligen vad Alfredshemsfabriken behöver. Detta innebär att fabriken på Köpmanholmen kommer att försvinna och utgöra ytterligare en industriruin i Ångermanland.

Att Mo och Domsjö skulle vara intresserat av att ta över massafabriken på Köpmanholmen, då företaget har en egen sulfatfabrik några tiotal kilometer därifrån, är det ingen i området som sätter tro till. Däremot talar mycket för att Mo och Domsjö är synnerligen intresserat av en nedläggning av fabriken på Köpmanholmen, varvid Mo och Domsjö slipper en konkurrent om råvaran. De skogar som tillhör fabriken vill säkerligen Mo och Domsjö gärna komma över, i synnerhet som Mo och Domsjö endast till 25 % disponerar egen råvara.

För några dagar sedan, närmare bestämt den 22 mars, sades det i rubriker över heltidningssidor i folkpartipressen, att det krävs 40 miljarder kronor för att rädda svensk skogsindustri. Artikeln bygger på en intervju med statssekreterare Bengt Westerberg på industridepartementet, som låter läcka ut vissa uppgifter ur den promemoria som departementet inom kort skall lägga fram.

Vi har, säger statssekreterare Bengt Westerberg, gjort ett grovt försök att uppskatta de 20 största skogsindustriföretagens behov av finansiella resurser. Totalt har behovet för perioden 1979–1983 på detta sätt beräknats till 40 miljarder kronor. Huvudparten av denna gigantiska summa kommer att gå till rena nyinvesteringar, säger Bengt Westerberg. För de mera akuta problemen krävs mellan en och två miljarder för att kunna rekonstruera NCB och Södra Skogsägarna nu när staten går in i dessa båda skogskoncerner.

Den skogspromemoria som industridepartementet snart har färdig kommer emellertid inte att innehålla någon samlad lösning för hela branschen. Det förvarnar statssekreterare Bengt Westerberg redan nu om.

Och, fortsätter folkpartiets pressbyrå genom Förenade landsortstidningar sin intervju med nämnde statssekreterare, den som väntar sig någon plan för skogsindustrin kommer att bli grymt besviken.

Det skall alltså satsas 40 miljarder men utan någon plan, om man nu skall tro den intervju jag här har refererat, och det måste man ju. Det måste vara fråga om kungsord i detta sammanhang, eftersom de kommer från industri-departementet, även om de bara har läckt ut och även om det verkar underligt. 40 miljarder skall satsas utan någon plan – alltså planlöst – enligt statssekreterare Westerberg.

Trots allt bibringar intervjun med statssekreterare Bengt Westerberg läsaren den bestämda uppfattningen att miljarderna skall satsas på de verkligt stora industrierna, vilket innebär att de mindre företagen inom skogsindu-strin kommer att försvinna.

Inga av dessa mer klarläggande uppgifter, som statssekreterare Bengt Westerberg i industridepartementet förmedlat till Förenade landsortstidningar, finns med i industriministerns svar till oss i dag. Jag skulle därför vilja ställa frågan till industriministern: Stämmer de uppgifter som hans statssekreterare har låtit läcka ut till folkpartipressens pressbyrå och som var publicerade bara för några dagar sedan? Efter de uppgifter som lämnats är det ändå utsiktslöst att be industriministern om ett konkret svar, om sulfatfabriken på Köpmanholmen är bland dessa industrier som kommer att försvinna? Det måste ju vara klart nu. Om så är fallet, vilka planer har regeringen på att skaffa ersättningsindustri åt de många, som kommer att förlora sina sysselsättningar på Köpmanholmen och i Örnköldsviksområdet? Jag skulle nämligen förmoda att industriminister Huss inte i allt delar förre industriministerns uppfattning att samhället-staten inte hade med den saken att skaffa.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! För att börja med Gustav Lorentzon så vill jag säga honom att det förvisso är mycket som läcker ut, men mycket av det som läcker ut är inga äkta läckage utan spekulationer på fri hand. Det är sådana som Gustav Lorentzon råkat ut för när han har läst en artikel, där det också stod diverse andra felaktigheter, exempelvis att jag har velat driva NCB i konkurs men ganska sent fått uppgift om planerna. Det är också gripet ur luften.

Beträffande Köpmanholmen är det precis så som jag säger i svaret, att det är en fråga som får tas upp när den första och mest överhängande frågan är klar, nämligen den om NCB:s finansiella struktur och rekonstruktion. Först då får vi ta itu med den fysiska strukturen.

Till frågan om de 40 miljarderna som ju gäller decennier och vad som skulle krävas bl. a. om man på oerhört bred front skall vidareförädla svensk massa till pappersprodukter. Beträffande de miljarderna skall jag nu inte ta upp en allmän plandebatt, det medger ändå inte detta tillfälle. Jag vill bara säga att Gustav Lorentzon i sitt resonemang förväxlar planlöshet med den form av planering som företag gör i decentraliserade former och som är någonting helt annat än den planhushållning som utan tvivel är Gustav Lorentzons ideal.

Måndagen den
26 mars 1979

*Om situationen
inom pappersindu-
strin*

Här är två olika betraktelsesätt.

Till Ivar Högström vill jag säga att jag förvisso är medveten om att läget i Ådalen är bekymmersamt och att Ådalen under skiftande regeringar och särskilt under den förrföra regeringen har fått se en mängd produktionsenheter försvinna på grund av ett förlopp som varit tekniskt-ekonomiskt betingat. Det är ett allvarligt läge. Det är angeläget att göra något åt det. Det är därför som det har känts viktigt att markera att en fortsatt vidareförädling i Väja bör ske så snart NCB kommer i handlingsläge. Det är av samma skäl som jag har välkomnat Graningeverkens beslut att tillsammans med en kapabel partner bygga vidare och vidareförädla produkten i Utansjö, där betingelserna för ett pappersbruk ur många synpunkter sett är idealiska.

Bernt Nilsson återkom i sitt anförande oavbrutet till begreppet progressivt. Jag fick en känsla av att Bernt Nilsson med det ordet menade att man så att säga handlöst skulle bygga vidare utan att vänta på den finansiella rekonstruktion som jag talar om och utan att vänta på den samordning som alla debattörerna, inkl. mig själv – och åtminstone med läpparna även Bernt Nilsson –, är ense om. Men skall man göra en samordning och ta hänsyn till marknadens möjligheter, kan man inte rimligen nu, före rekonstruktionen och innan någon överblick över olika journalpappersplaner är gjorda, bara tuta och köra. Mitt svar innebär alltså inget ställningstagande i något avscende just nu beträffande Mönsterås liksom inte heller beträffande Köpmanholmen. Men Bernt Nilsson får väl bestämma sig: Är det en plan han vill ha, eller vill han att vi skall handlöst köra vidare?

Sven Lindbergs anförande hade en vidare syftning. Det var så många frågor han ställde att jag inte vet om jag nu hinner kommentera dem alla.

Han sade att mitt besked om satsning på en finansiell rekonstruktion av NCB lugnar många människor. Det är ju glädjande att höra, men det är samtidigt litet överraskande, eftersom några andra tongånger inte har varit aktuella. De här förhandlingarna har drivits – detta har uttalats vid skilda tillfällen – med sikte på att få till stånd en rekonstruktion som räddar NCB:s fortvaro och även skapar möjligheter för en vidareförädling, i första hand i Väja men gärna också på annat håll.

Låt mig vidare konstatera att beträffande Vallvikssatsningen, där han fördömde Stora Kopparbergs inbrott, har hans partivänner i Hälsingland en annan ståndpunkt. Jag har sagt att från industridepartementets sida sett bör ingen försäljning ske nu, innan företaget blivit rekonstruerat och staten finns med i bilden. Vi är däremot på det klara med att det, med tanke på både Söderhamnsområdets prekära situation sysselsättningsmässigt osv. och med hänsyn till utsikterna till en god utveckling av skogsindustrin, är både lämpligt och önskvärt att det blir byggt i Vallvik, men hur och av vem är en fråga som vi får återkomma till.

Sven Lindberg underströk själv att man inte bör driva företaget i konkurs. Därom är vi alltså ense. Pressuppgifter i motsatt riktning är helt osanna. Men det är, i detta fall som i andra när det gäller saker som har ett så starkt nyhetsintresse, ganska svårt att avvärja att felaktiga uppfattningar kommer i svang. Särskilt under valår får sådana felaktiga uppfattningar villiga sprida-

re.

Slå inte sönder skogsägarföreningarna! säger Sven Lindberg. Vi är helt ense om detta; jag markerade det bl. a. i januari i en helsidesintervju i Dagens Nyheter, som med gillande citerades från LRF-håll under skogsveckan för några dagar sedan.

Skall skogar säljas eller inte? frågar Sven Lindberg. Ja, det verkar såväl på den punkten som på en del andra som om han är så att säga mera rättrogen än föreningsrörelsen själv. Där betraktar man, såvitt jag förstår, saken så, att det väsentliga för skogsägarkooperationen är föreningarna med deras förhandlingsuppgifter och deras serviceuppgifter. Det är själva nerven. Tankegången beträffande industrierna har i detta avseende bl. a. varit att de bygger på medlemmarnas skogsinnehav och leveranser, medan de egna skogarna bildat en ganska liten del av råvaruunderlaget. Man synes i olika skogsägarindustrier vara beredd att diskutera försäljning för att stärka sin sedan länge alldeles för svaga finansiella bas. Jag förstår inte varför vi skulle ingripa mot genomförandet av sådana planer som inte rör nerven i skogsägarrörelsen. Skogsägarna själva, anser jag, kan lika bra som Sven Lindberg och jag bedöma hur frågan bör avgöras.

Vi kommer att lägga fram ett förslag så snart som det över huvud taget är möjligt. Men vi har två parter, och trots att en del politiker detta valår haft mage att påstå att vi är senfärdiga, så är det väl ändå uppenbart för varje iakttagare att de problem beträffande ledningen som de båda stora skogsägarföretagen haft, de strider inför öppen ridå inom ägarkretsar som har förevarit, den ovisshet om hur det dubbelkommando skulle etableras som skapades i januari – allt detta har gjort att det har varit svårt att komma till tals och att snabbt komma till ett avslut. Jag tror dock att vi är mycket nära om bara de båda föreningarna i dagsläget har en ledning som förmår att träffa avgöranden.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Industriministern började sitt senaste anförande med att hänvisa till att uppgifter som läcker ut inte alltid är sanning. Det kan vara fråga om spekulationer på fri hand, och det tror jag också alldeles säkert. Någon har sagt att om man ger en viss person ett finger, så tar han snart hela hånden. Om man är lika intresserad av publicitet som denna regering är, ja, då kan man hamna var som helst. Då får man som industriminister tåla – som han själv sade – att det finns tidningar som skrivit att han velat driva NCB i fördärvet. Det är inte jag som har sagt det, och så illa vill jag inte tro om den folkpartistiska regeringen att den vill – även om mittenbröderna just nu inte är så goda vänner – att skogsägarna och skogskooperationen skall få lida för detta.

Jag har klippt från Örnsköldsviks Allehanda här. Det är folkpartiets egen pressbyrå som förmedlat detta. Det gäller en intervju med industriministerns egen statssekreterare, herr Bengt Westerberg. Om detta kan man inte säga att det bara är spekulationer. Jag frågade industriministern om han instämde med vad som här sagts och då fick jag till svar att det kan spekuleras också på

*Om situationen
inom pappersindu-
strin*

fri hand. Frågan är om statssekreteraren har gjort det.

De 40 miljarder kronor som det här är fråga om gäller enligt industriministern för decennier, om jag nu inte hörde fel. Men enligt statssekreteraren gäller summan för åren 1978–1983. Man skriver, för att citera tidningen ordagrant:

”Vi har gjort ett grovt försök att uppskatta de 20 största skogsindustriföretagens behov av finansiella resurser för att kunna genomföra en utbyggnad av detta slag. Totalt har behovet för perioden 1979–1983 på detta sätt beräknats till cirka 40 miljarder kronor, säger Bengt Westerberg.”

Frågan jag inte fick svar på gäller samma sak som statssekreteraren nämner, nämligen de stora skogsföretagen.

Hur går det då med de små skogsföretagen? Till de små skogsföretagen kan Köpmanholmen räknas, även om åtskilliga hundra man sysselsätts där. Är det dessa som skall åka, till förmån för de stora jätteföretagen? Jag fick inget svar på den frågan, och inget svar på hur stort intresse Mo och Domsjö visat i det här sammanhanget. Då är frågan om inte samhället och staten måste träda till. Den tidigare industriministern hade inget intresse av detta. Jag citerade själv ur protokollet vad han vid ett tillfälle sagt. Jag hoppas att folkpartiregeringen och industriminister Huss inte hyser uppfattningen att de fria marknadskrafterna är ett Sesam, öppna dig! Här måste staten träda till och det instämmer faktiskt industriministern i.

Men om Köpmanholmens fabrik skall läggas ned måste man redan nu – om man inte gjort det tidigare – planera en ersättning för de många människor som där mister sina jobb. Man kan inte vänta tills promemorian är klar, även om den kommer innan detta riksmöte är upplöst. Åtgärderna måste vidtas nu och i samförstånd med fackföreningen på platsen – i varje fall måste man ha diskuterat med den och med de anställda.

Jag fick som bekant inte svar på mina frågor tidigare och har inte fått det nu heller. Men innan jag slutar, herr talman, skulle jag vilja instämma i vad Ivar Högström sagt om Ådalen. Jag är själv därifrån och har under de tolv år jag vistats i riksdagen gång på gång återkommit med motioner, interpellationer och frågor om sysselsättningen i Ådalen. Men jag måste säga att vilken regering som än har suttit har det varit lika negativt. Jag minns den tid då vi tog upp frågan om sysselsättningen i Ådalen för att få dit nya industrier, eller för att se till att den eller den industrin inte lades ner. Man frågade oss då varför vi gnällde, när vi fick det högsta anslaget för beredskapsarbete i hela landet. Om man råkade replikera att det var ett bevis för att arbetslösheten var störst där fick vi höra: Det är ett uttryck för att regeringen tänker på er i Ådalen. Och så blev Ådalen den industriella kyrkogården.

I dag är det fråga om ytterligare industrinedläggningar. Den regering som nu sitter skulle kunna få en fjäder i hatten – vilket man kanske skulle behöva – om man klarade jobben vid Sandvikens fabrik. Ni lade ju fram förslaget om ett industricentrum till Ånge. Det betraktar jag faktiskt som en fjäder i hatten för den regering som sitter nu. Tidigare regeringar ordnade inte detta, trots omfattande debatter och motioner i denna riksdag. Men i den nya propositionen lär det förslaget komma.

IVAR HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill till industriministern säga att när jag i mitt anförande ifrågasatte om regeringen verkligen kände till förhållandena i Ådalen så byggde det helt enkelt på det som sägs i industriministerns svar, nämligen att inget löfte getts om att sätta in särskilda åtgärder för att trygga arbetskraftens sysselsättning i bygden om samordningen mellan nedläggningen i Sandviken och utbyggnaden i Väja inte klaras. Detta är bakgrunden till mitt påståen-
de.

Med hänvisning till vad jag sade i mitt anförande är jag dessutom inte övertygad om att man inte kan upprätthålla sysselsättningen utifrån de synpunkter jag redovisade. Om detta icke skulle vara möjligt, är industriministern då beredd att föreslå sådana åtgärder som kan trygga den här arbetskraftens kvarblivande i Ådalen? Det är viktigt för framtiden, och det är viktigt också för utbyggnaden i Väja.

Jag vill sedan till industriministern säga att jag noterar med tillfredsställelse att industriministern här förstärker sitt uttalande i interpellationssvaret beträffande behovet av att utbyggnad snarast kommer till stånd i Väja. Självfallet delar jag med industriministern glädjen över att man så småningom också kan se en utbyggnad i Utansjö. I och med det tryggar man ju sysselsättningen för människorna i den delen av Ådalen. Men för att trygga hela denna bygds framtid vill jag än en gång understryka att det mest angelägna objektet är utbyggnaden i Väja. Det är mycket angeläget att den åstadkommes så snart som möjligt.

Jag vill allra sist ställa följande fråga till industriministern: Kan den nuvarande förhandlingsgruppen få i uppdrag att pröva förutsättningarna för att upprätthålla sysselsättningen i Sandviken?

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Med den utveckling som nu råder är det självklart att det finns en betydande oro hos de människor som är berörda av skogen som råvara. Vi vet att avverkningen på många ställen inte är så som den borde vara – i varje fall inte i den privata skogen. Man har kanske inte heller den vidareutveckling som man borde ha.

Det är riktigt, som industriministern sade, att jag i mitt första anförande flera gånger använde ordet progressiv. Jag tycker nämligen inte att regeringen har varit tillräckligt progressiv i dessa frågor. Vad har regeringen gjort med anledning av de ekonomiska och andra svårigheter som tornat upp sig för exempelvis Södra Skogsägarna? Och vad har den tidigare trepartiregeringen gjort? Jo, man tillsatte våren 1978 en utredning som skulle titta på de här frågorna, och nu har man nyligen tillsatt en förhandlingsgrupp som skall arbeta med det här. Men det är ju fråga om en kris som har pågått länge, och därför borde regeringen ha tagit initiativ långt tidigare. Vår enda möjlighet att ta oss ur krisen är, som jag sade förut, att öka industriproduktionen. Vi måste få resurser för att arbeta oss ur vårt ekonomiska underläge och betala igen det ekonomiska underskottet.

Jag nämnde tidigare att företaget och länsmyndigheterna vid uppvaktning

Måndagen den
26 mars 1979

*Om situationen
inom pappersindu-
strin*

hos den tidigare regeringen hade fått besked att regeringen fann det angeläget att pappersbruket i Mönsterås kom till stånd. Är det möjligen så att det råder en annan uppfattning i dag? Man kan nästan tyda industriministerns interpellationssvar på det sättet. Det skulle i så fall vara oerhört olyckligt, för man har – som jag sade i mitt förra anförande – tagit hänsyn till ett kommande pappersbruk vid dimensioneringen av olika anläggningar. Det skulle innebära ett omfattande slöseri med pengar och andra resurser, om man nu går ifrån planerna på ett pappersbruk. Industriministern vill inte ge något besked i dag på den här punkten. Jag beklagar det. Företaget har tillstånd för utbyggnad i Mönsterås fram till 1984. Men jag fick alltså inget besked huruvida utbyggnad av pappersbruket över huvud taget skall ske före 1984 eller inte.

Sedan sade industriministern att jag fick bestämma mig om jag ville ha en plan eller inte. Jo tack, jag vill gärna ha en plan. Jag skulle gärna ha sett att en sådan funnits och att den hade förelagts oss här i dag, så att de människor som är berörda av skogsnäringen kunde ha fått ett klart besked om vad som skall inträffa. Det får icke vara på det sättet att de regeringar som kommer till här på olika sätt hoppar ifrån, som den nu sittande regeringen gör, vad tidigare regeringar och eventuellt riksdagen har beslutat. Det är självklart att man måste få en stadga i planläggningen. Det går inte an att ändra uppfattning allteftersom. Det fanns en statssekreterare som tyckte att det är mycket angeläget med utbyggnad av pappersbruket i Mönsterås, men i dag vill ministern själv inte säga något om det. Jag måste som sagt beklaga att vi inte kan få ett klart besked om hur det skall bli. Självfallet kommer oron att hålla i sig när regeringen inte ger besked.

Det faktum att man inte är beredd att lämna ett besked när fyra interpellanter från både södra och norra Sverige begär det tyder f. ö. på att man inte är särskilt progressiv.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Industriministern sade i sin replik att några andra uttalanden än dem han för till torgs i interpellationssvaret till mig aldrig har varit aktuella. Jag skulle kunna säga: Hm, sa' greven.

Det är klart att tidningsreferat kan vara felaktiga. Mina informationer om regeringens tankegångar i det här avseendet sträcker sig betydligt längre än till tidningsreferat. Men låt oss inte gräla om det. Är det så att regeringen hela tiden har delat den uppfattning som jag har framfört här, så desto bättre. Avgörande för framtiden är ändå det ställningstagande som regeringen har redovisat i dag.

Jag frågade om det var regeringens målsättning att NCB skulle bestå i framtiden som en företagskoncern. Jag förstår att industriministern inte hann svara på alla frågor, men jag ber honom svara på den frågan innan vi slutar den här debatten.

När det gäller NCB:s skogsinnehav hävdar industriministern att nerven är medlemmarnas skogsinnehav och att NCB kan bedöma den saken bättre än industriministern och jag kan göra här. Ja, jag skall inte alls hävda att vi är

bättre skickade att göra den bedömningen. Men situationen inom NCB och skogsägarrörelsen är i dag ändå att man inser att det ställningstagande man gjorde när man beslutade sig för att sälja av en del skogar för att klara situationen finansiellt var felaktigt. Det inbringar så litet kapital att det är meningslöst att göra denna avsäljning av skogarna.

Om inte industriministern redan har fått det, så kommer han ganska snart att få ett brev med underskrifter som representerar tusentals skogsägarmedlemmar som i dag protesterar mot en avsäljning av skogarna. Jag behöver väl inte upprepa de argument jag framförde i mitt tidigare anförande om intresset av att skogarna behålls i företaget.

Sedan till företagsstrukturen!

Industriministern stöder tanken på en utbyggnad av Vallvik. Jag har inte tagit avstånd från den. Jag har tagit avstånd från den lösning som syntes vara på gång genom att Stora Kopparberg och Wallenberg helt plötsligt skulle skaffa sig makt över utvecklingen när det gäller företagsstrukturen inom skogsindustrin.

Industriministern hävdar att mina partivänner i Hälsingland tycker att det är önskvärt att det blir utbyggt i Vallvik. Ja, det tror jag det. Partivännerna i Väja tycker detsamma. Partivännerna i Utansjö och i Mönsterås och på flera andra ställen tycker detsamma om sina orter. Men tror inte industriministern att partivännerna i Jämtland – och inte bara partivännerna utan även mina politiska meningsmotståndare – tycker att det vore väldigt angeläget att frågan prövades om vi i framtiden inom länets gränser endast skall förädla 15 % av den vedråvara som avverkas inom vårt läns gränser?

Landshövdingen fick av industriminister Huss företrädare uppdraget att se över möjligheterna att skapa en ersättningsindustri i Hissmofors. Ett utredningsarbete pågår som är synnerligen intressant. Såvitt jag kan bedöma är det värt att fortsätta och diskutera det realistiska i de planer som där håller på att växa fram.

Det här understryker bara det krav vi tidigare har ställt: Det är nödvändigt att vi får en samlad strukturplan när det gäller skogsindustrins uppbyggnad för att vi på bästa sätt skall kunna ta till vara de regionalpolitiska intressena, för om vi börjar en diskussion mellan människor som representerar olika orter, så försvarar självfallet var och en sin ort. Detta belyser bara vad jag sade i mitt tidigare anförande, nämligen att det krävs politiskt mod att ta i den här frågan, men jag upprepar att det måste krävas ännu större politiskt mod att helt släppa den och planlöst låta utvecklingen gå av sig själv.

Vi skall var medvetna om att i många orter som berörs av skogsindustrin är det ytterst svårt att skaffa ersättningssysselsättning när olika företag kan tänkas falla bort ur produktionen, medan det återigen i andra orter kan vara betydligt lättare. Därför måste det vara väldigt viktigt att vi får ett grepp över utvecklingen i framtiden. Jag skulle slutligen vilja be industriministern att svara på frågan: Anser också regeringen nu att det är nödvändigt att vi skaffar oss en strukturplan för skogsindustrins framtida utveckling?

Måndagen den
26 mars 1979

*Om situationen
inom pappersindu-
strin*

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Gustav Lorentzon felciterade mig ganska gravt när han hänförde mitt uttalande om spekulationer på fri hand i massmedia till intervjun med statssekreteraren i industridepartementet. Det var ju de preciserade uttalandena om planer beträffande Köpmanholmen som jag karakteriserade på det sättet.

Ivar Högström uttryckte sin glädje över att jag nu hade förstärkt uttalandet om Väja, och jag är naturligtvis glad om han är glad. Men jag kan egentligen inte finna att det var fråga om någon förstärkning, eftersom det uttalande jag gjorde i svaret är fullt klart och tydligt, nämligen att regeringen anser att vidareförädling i Väja bör komma till stånd.

Låt mig erinra både Gustav Lorentzon och Ivar Högström – ja, egentligen alla talarna, Bernt Nilsson också – om att situationen är den, att alldeles strax innan vi, som jag verkligen hoppas, kommer till ett resultat i förhandlingarna med de här två stora företagen äger den här debatten rum, och det lägger rimligen en betydande hämsko på mig i fråga om vad det kan vara lämpligt för mig att säga i debatten.

Man har efterlyst en strukturplan för hela skogsindustrin. Det är inte obekant att vi har delade meningar om i vilken grad staten bör detaljreglera utvecklingen inom en hel näringsgren eller i vilken grad denna som hittills under de gångna decennierna kan ske under de mera decentraliserade former som blandekonomin innebär, förvisso under en växelverkan mellan samhället och enskilda initiativ. Vad jag i svaret har talat om är att sedan en finansiell rekonstruktion har gjorts av NCB och Södra Skogsägarna är det angeläget att man samordnar de planer som de företagen har och likartade planer som andra har på vidareförädling av massa till papper; det är ju ungefär samma typ av papper som man i flera fall har avsett, nämligen journalpapper. Avslutningsvis vill jag säga att alla sakkunniga i dessa frågor är medvetna om att man inte på en gång kan bygga upp och saluföra produkterna från ett flertal journalpappersbruk. Den västeuropeiska marknaden, som är vår huvudmarknad, tål inte detta. Vi skulle riskera att få repressalier som hänger samman med den för svensk pappersindustri livsviktiga avvecklingen av de utländska papperstillarna.

Den här frågan måste därför hanteras på ett förståndigt sätt, och ett förståndigt sätt vore inte, Bernt Nilsson, att nu handlöst bestämma sig för att fullfölja ett av projekten utan att ta hänsyn till de andra.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Det är ganska märkligt – eller kanske är det helt följdriktigt – att varje gång vi kräver en strukturplan, så svarar de borgerliga företrädarna att det inte är lämpligt att staten går in och detaljreglerar inom en näringsgren. Men det är ju inte det vi har begärt, utan vi har begärt en övergripande planering av näringens utveckling. I vårt skogspolitiska program har vi också

sagt att det är önskvärt och nödvändigt att en sådan planering inte utvecklas till någon detaljplanering, för en sådan skall företagen sköta själva. De borgerliga företräda försöker fly undan sitt ansvar för att upprätta en strukturplan genom att hänvisa till att en sådan skulle innebära att vi får en detaljreglering.

Det är ändå underligt att statens representanter i samråd med företagen och de anställda inte skall kunna sätta sig ner och diskutera hur den framtida utvecklingen inom denna sektor skall planeras så att det bäst gynnar samhälle, företag och anställda. Företagen själva måste ju i allra högsta grad vara betjänta av att få en vettig planering. Som industriministern sade rör det sig ju om mycket känsliga frågor. Alla företag kan inte satsa på samma produkter, men erfarenheten visar att det är så man väldigt ofta har gjort. När det gäller skogsnäringen och skogsindustrin brukar man använda uttrycket "alla på en gång", men låt oss för all i världen försöka undvika att arbeta efter den modellen också i framtiden.

Vi vet så innerligt väl hur angelägen den här frågan är för de olika orter som berörs, men här står vi nu och argumenterar var och en utifrån sina utgångspunkter och de egna intressen vi har att försvara. Det är väldigt lätt att ena anställda och företagsledning i t. ex. Vallvik om var en utbyggnad skall ske – så kan man göra i företag efter företag – men vad som är viktigt är att vi kan enas om de slutgiltiga ställningstagandena och att dessa är grundade på de regionalpolitiska intressen som vi alla kämpar för i det politiska livet.

Jag skulle slutligen vilja fråga industriministern om han är beredd att ta under övervägande en omprövning av sitt ställningstagande när det gäller försäljning av NCB:s skogar till dess att man har förhandlat färdigt och kan se den slutgiltiga lösningen.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Jag sade i mitt förra anförande att jag gärna såg att en plan kom till stånd och att det skedde en samordning på detta område. Jag kan naturligtvis förstå att industriministern i dagens läge, med hänsyn till känsliga förhandlingsförhållanden etc., har svårt att ge besked. Men det var några saker som gjorde mig orolig.

Det var kanske främst industriministerns avslutningsreplik, där han sade att det är omöjligt att i dag handlost bestämma sig för ett pappersbruk utan hänsyn till de andra. Vad menar industriministern med det? Det är ändå på det sättet, industriministern, att det i dag finns tillstånd att bygga ett pappersbruk i Mönsterås. Innebär beskedet om det "handlösa bestämmandet" att det inte skall komma till stånd något pappersbruk?

Jag menar att det är nödvändigt att vi får fram en plan. I den planen bör Mönsterås pappersbruk ligga först, eftersom Södra Skogsägarna sedan länge har arbetat på en utbyggnad och har planer för projekteringen. Därtill har man, som jag sade tidigare, gjort vissa investeringar i samband med massafabrikens utbyggnad och dimensionerat den så att pappersbruket skall passa in. I den plan som skall läggas fram måste alltså enligt min mening Mönsterås ligga först.

Det är litet oroande att en regering går ut och säger att det är önskvärt att pappersbruket i Mönsterås kommer till stånd och att en annan regering efter några månader säger att man inte handlost skall bestämma sig för pappersbruket. Jag beklagar att vi i dag, genom sådana här åtgärder, har så dålig kontinuitet i det politiska livet. Så kan det inte, som jag ser det, få fortsätta. Jag hoppas verkligen att industriministern fullföljer de beslut som tidigare regeringar har fattat – vid tillfällen då folkpartiet har suttit med i regeringen.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag tänker inte förlänga denna debatt många minuter. Jag vill bara kommentera att industriministern ansåg att jag hade felciterat honom. Om jag förstår saken rätt, stämmer det som statssekreterare Bengt Westerberg i industridepartementet har läckt ut. Det svarar industriministern för. Frågan gäller då de 40 miljarder kronorna. Är det ett decennium det är fråga om, eller gäller det fyra år? Gäller uttalandet att vi inte har någon plan enbart för NCB, eller hur skall man tolka det? Uttalandet blir inte klarare av denna debatt än det var när vi började.

Faktum är att den viktigaste brickan i hela spelet var det pappersbruk som betecknades LWC – ett bruk för det trähaltiga, bestrukna journalpappret LWC. Det ansågs att det pappret hade den bästa marknadstillväxten. Men vem skulle få starta detta pappersbruk, där det tydligen fanns stora pengar att göra? Jo, den som i detta skede hade pengarna. Och var fanns pengarna? Jo, de fanns hos Wallenbergssläkten. När detta började diskuteras ute i bygderna blev människorna naturligtvis oroliga. Det var ju tre företag som var intresserade.

Det var Södra Skogsägarna, det var Stora Kopparberg och det var NCB. Men den som hade pengarna, det var Wallenberg. Det var då oron började komma och industriministern faktiskt – jag vet inte om han kände sig tvingad – måste låta staten träda in. Utifrån detta har det blivit en ny situation, och nu är frågan hur det kommer att gå med NCB:s skogar och mindre företag. Det var med utgångspunkt i detta som jag har ställt frågan om fabriken vid Köpmanholmen, och på den har jag inte fått något svar. Även om industriministern i dag inte kan svara på om Mo och Domsjö kommer att ta hand om sodapannan eller om man kommer att lägga ner den innebär det ändå i sin förlängning ett svar på frågan: Blir det sysselsättning för dessa människor som då kommer att förlora jobben? Den frågan vill inte industriministern svara på, för då måste nämligen samhället – staten – träda till.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten genom att medverka i de försök som görs av ett par talare att vidga en interpellationsdebatt om två konkreta företag till att bli en allmän skogspolitisk debatt. Jag skall nöja mig med att bara kommentera ett par konkreta ting.

Beträffande Mönsterås upprepar jag att jag har sagt att vi icke har tagit

ställning för eller emot. Däremot måste jag uppfatta de många inläggen från en interpellant som försök att just pressa fram ett, som jag kallar det, handlöst besked om det företaget. Vad vi vet är att företagsledningen sedan åtskillig tid icke längre betraktar situationen för pappersbruket som helt akut – det har nyligen klargjorts i tidningarna. Jag säger: Låt oss nu rekonstruera företaget, och sedan får vi ta ställning till de olika sakerna på ett samordnat sätt. Det är ett besked som också gäller Köpmanholmen m. fl.

Låt mig till sist säga till Sven Lindberg och Gustav Lorentzon, som båda talade om dålig kontinuitet i politiken: Ni är välkomna att förstärka kontinuiteten i politiken genom att låta denna regering sitta kvar.

BERNT NILSSON (s):

Herr talman! Om vi socialdemokrater skall medverka till att förstärka kontinuiteten föredrar vi nog att återgå till den socialdemokratiska regering vi hade tidigare.

Låt mig återkomma till beskedet, som industriministern ånyo tar upp, att han handlöst skulle lägga ut ett pappersbruk. Men, industriministern, företaget har ju sedan länge tillstånd att bygga detta pappersbruk. Det är de ekonomiska resurserna som fattas, och där måste staten gå in och hjälpa till. Jag tycker det är märkligt att just detta uttryck att "handlöst" lägga ut skall komma i denna debatt. Man förväntar sig självfallet i Mönsterås att utbyggnaden skall komma till stånd. Då är det inte fråga om att lägga ut det handlöst, för det är planlagt sedan länge. Det är bara det att man inte har pengar för att kunna fullfölja det, på grund av den kris m. m. som kommit in i bilden. Men vi får hoppas att det är på väg att vända, och då skall vi kunna ro det hela i land.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Industriministerns senaste replik förvånade mig i högsta grad. Jag har inte talat om dålig kontinuitet när det gäller de borgerliga regeringarna. Jag har inte tagit de orden i min mun. Tvärtom tycker jag att kontinuiteten, i varje fall när det gäller frågan om en strukturplan, är ganska god. Det är nämligen samma avvisande svar från varje borgerlig talare i denna kammare: *ingen statlig detaljreglering.*

Det hade varit bättre om industriministern hade ägnat tiden åt att svara på de två frågor som jag har ställt och som fortfarande är obesvarade: Vilket är det slutliga målet för NCB – skall det vara en bestående företagskoncern? Är man beredd att ompröva ställningstagandet i fråga om frånträddandet av NCB:s skogar? Men jag har givit upp hoppet, jag väntar mig inget svar.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Det är möjligt att jag med orätt beskyllde Sven Lindberg för uttalandet om kontinuiteten i politiken – det var visst Bernt Nilsson som efterlyste en sådan.

Får jag bara på nytt säga till Bernt Nilsson om pappersbruket i Mönsterås, att det är inte till företaget han i dag vänder sig utan till mig. Han begär att jag

*Om åtgärder för
att undvika ned-
läggning av Seska-
rö sågverk*

nu på stunden, innan företaget är rekonstruerat och innan det har gjorts den samordnande översyn av de olika journalpappersplanerna som övriga talare har varit överens om, skall ta ställning. Det var om detta som jag använde ordet handlost, men det kanske inte var så väl valt.

Jag upprepar: Här föreligger inget ställningstagande för eller mot var staten skall satsa på de olika utbyggnaderna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om åtgärder för att undvika nedläggning av Seskarö sågverk

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att besvara *Alf Lövenborgs* (apk) den 8 mars anmälda interpellation, 1978/79:161, och anförde:

Herr talman! Alf Lövenborg har frågat mig

1. om regeringen är informerad om läget vid Seskarö sågverk och de förslag som lagts för att trygga dess existens och utveckling,

2. om regeringen är beredd att vidta åtgärder för att befrämja industrins utveckling.

Seskarö sågverk i Haparanda hör till AB Statens Skogsindustriers (ASSI:s) anläggningar i Norrbotten. Kapaciteten vid sågverket uppgår till 50 000 m³ per år och antalet anställda till 110 personer. Därutöver har f. n. 22 personer anställning på grund av tillfällig tvåskiftskörning.

Alf Lövenborg nämner i sin interpellation att det enligt en promemoria, som gjorts inom företaget, skulle finnas förutsättningar att driva verket med tvåskift efter vissa investeringar.

När det gäller möjligheten att kontinuerligt driva sågverket med tvåskift utgör tillgången på råvara en begränsning. ASSI har efter utredningar tillsammans med domänverket hittills kommit fram till att det i Norrbotten inte finns råvara för att öka sågningen i nämnvärd grad i Seskarö. Skall detta göras måste det ske på bekostnad av andra sågverk i regionen.

Vid Seskarö genomförs f. n. ett investeringsprogram för 8,5 milj. kr. som omfattar en ny barknings- och timmersorteringsanläggning. Härigenom erhålls en rationellare hantering av råvaran samtidigt som arbetsmiljön förbättras. Staten medverkar i finansieringen genom lokaliseringsbidrag och lokaliseringsslån.

Enligt vad jag har erfarit har ASSI inga planer på att lägga ned sågverket i Seskarö. Tvärtom säkerställs driften och sysselsättningen genom de nu pågående investeringarna.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret.

Den här frågan har en viss anknytning till den långa debatt som just har förts här i kammaren. Då handlade det om träindustrins framtid över huvud taget. Den fråga vi nu diskuterar rör en industri av mindre dimensioner – det är bara det att denna lilla industri är helt avgörande för det samhälle det gäller

*Om åtgärder för
att undvika ned-
läggning av Seska-
rö sågverk*

och för de anställda. Det finns inget alternativ för dem.

Jag betraktar inte svaret som helt tillfredsställande. Det betonas där att ASSI inte har planer på att lägga ned driften vid sågverket i Seskarö. Jag har inte heller påstått att det finns sådana planer. Däremot har jag pekat på konsekvenserna på längre sikt om inte omfattande nyinvesteringar görs vid Seskarö sågverk. Jag har därvid stött mig på uppgifter från såväl platsledningen som de anställda vid industrin i fråga.

I industriministerns svar heter det bl. a.: "När det gäller möjligheten att kontinuerligt driva sågverket med tvåskift utgör tillgången på råvara en begränsning." Det åberopas i svaret utredningar som gjorts av ASSI och domänverket. Ökas produktionen på Seskarö kommer det att gå ut över andra sågverk i regionen, heter det. Jag är inte övertygad om att resonemanget håller i praktiken. Man sågar ju f. ö. mest gran på Seskarö och har därför stort längstområde.

Råvarubristen är framför allt kännetecknande för Syd- och Mellansverige. I norr råder i stort sett balans, och därtill kommer ju att det varje år sker en betydande råvaruexport från Norrbotten till träindustrier i södra Sverige. En utbyggnad av sågningen på Seskarö skulle måhända gå ut över råvaruexporten från Norrbotten, men det är faktiskt en annan sak.

Jag har tagit upp frågan om Seskaröindustrins framtid, därför att jag delar den synpunkt som har framförts av flera av de anställda, nämligen att problematiken bör belysas medan tid är – inte när industrin har råkat i akuta svårigheter.

Det finns näraliggande exempel som man tänker på i det här sammanhanget. Båtskärsnäs ligger ju inte långt från Seskarö, och där låg också en ASSI-industri. Där kom nedlägningsbeskedet som en chock när ASSI deklarerade att anläggningen var nedsliten och omodern, att den gick med förlust och måste läggas ned.

Något liknande får alltså inte ske med Seskarö sågverk.

Industriministern framhåller att man nu genomför ett investeringsprogram för 8,5 milj. kr., varigenom driften och sysselsättningen skall säkerställas. Jag är övertygad om att industriministern är en så klok karl att han förstår att det inte är så enkelt. 8,5 milj. kr. står inte i paritet med det som måste göras för upprustning och modernisering av anläggningen, så att framtiden tryggas.

Jag har i min interpellation hänvisat till en PM som ASSI:s ledning har fått från platschefen på Seskarö. Det har i Norrbottenstidningar påståtts att jag sprider rykten om att Seskarö skall läggas ned och att mina uppgifter skulle vara felaktiga, ja, t. o. m. att platschefens PM inte skulle finnas i sinnevärlden. Naturligtvis ligger det inte till på det sättet. Jag har dokumentet, och min interpellation bygger på uppgifter hämtade därur.

I platschefens PM heter det bl. a.:

"Jag tror att det är fullt möjligt att i framtiden driva verket med tvåskift med en ökning av personalen med cirka 10 man. För att möjliggöra detta fordras investeringar av betydande storlek, men om man utnyttjar tillkomsten av bron till Seskarö mot myndigheter kan man förvänta sig en positiv

*Om åtgärder för
att undvika ned-
läggning av Seska-
rö sågverk*

behandling på både bidrags- och lånesidan. Om jag icke vill göra investeringar är alternativet nedläggning, då jag utgår från att moderbolaget i framtiden inte orkar med att utge concernbidrag till vår verksamhet. Man kan förvänta sig att myndigheter icke medger ökat råvarubehov, men eftersom det ökade behovet uttages från massaved kan detta ersättas med avfall (flis och spån) samt ökad lövmasseandel. Jag kan icke se annat än att detta måste vara intressant för ASSI som concern och samhället i övrigt. Skulle detta inte kunna genomföras på grund av råvarustopp ser jag ingen möjlighet för Seskarö att i framtiden kunna kvarleva.”

När platschefen talar om nödvändigheten av investeringar är det inte 8,5 milj. kr. han tänker på utan ett betydligt större investeringsprogram. Det handlar om åtgärder för att öka produktionen, inrättande av en klentimmerlinje och en utbyggnad av torkningskapaciteten. Med en klentimmerlinje, säger platschefen, gör man sågning av klentimmer lönsam. Man kan tillgodogöra sig en växande marknads behov av specialsортiment av klens dimensioner, eftersom behovet av limträ ökar både i Sverige och på exportmarknaden. Det föreslås åtgärder för en rationellare och mera lönsam virkeshantering, en hyvelmaskin samt en rad andra åtgärder.

Jag skall inte förlänga debatten genom att räkna upp alla de konkreta förslag som har arbetats fram av platsledningen och facket och som industriministern har möjlighet att studera. Men allt det här är investeringar som anses vara helt nödvändiga, om man vill göra industrin lönsam och trygga framtiden. Man måste också satsa på en ökad förädling. Man behöver inte vara fackman för att vid en rundvandring vid anläggningen övertygas om att det måste göras betydande investeringar. Stora delar av anläggningen är gamla och nedslitna och motsvarar inte tidens krav. När man säger att betydande investeringar måste göras om en framtida nedläggning inte skall bli nödvändig, är jag övertygad om att detta är en riktig bedömning.

Jag vill fråga industriministern, om han har haft tillfälle att studera de förslag som ställts och om man från departementets och regeringens sida är beredd att stödja ett investeringsprogram, som rimligtvis måste gå långt utöver det som åsyftas i svaret, dvs. 8,5 milj. kr., som ju inte räcker långt.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag vet att platschefen på Seskarö har lagt fram förslag om diverse åtgärder. Enligt min mening är det ASSI:s ledning som bör ta ställning till de framlagda förslagen, och ASSI har också bättre möjligheter att göra detta än jag. Såvitt jag förstår studerar man också förslagen.

Jag gör bara den allmänna reflexionen, som inte har speciell syftning på det här fallet, att ledningen i ett företag ju inte alltid – det må vara ett statligt eller ett privat företag – har samma uppfattning som platschefen om hur mycket som bör göras vid en viss anläggning. Jag har inte kunnat ta ställning till dessa förslag. Däremot kan jag konstatera att ASSI över huvud taget håller på att se över sin verksamhet i Norrbotten och kommer, såvitt jag förstår, att lägga fram en plan i slutet av året.

*Om åtgärder för
att undvika ned-
läggning av Seska-
rö sågverk*

ASSI har under 1970-talet gjort huvuddelen av sina satsningar just i Norrbotten, och detta accentueras när det gäller snittet för hela decenniet, så någon brist på vilja att satsa i dessa områden finns inte. Vad som konkret bör ske på Seskarö kan jag emellertid inte bedöma. Jag har dock den uppfattningen att hänvisningen till virkestillgången inte är oviktig. Vid Seskarö har det under lågkonjunkturen tillfälligtvis samlats upp mycket virke, vilket under en viss tid möjliggjort tvåskifte. Men detta har endast varit någonting temporärt.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Industriministern säger att de anställda och platsledningen inte alltid gör samma bedömningar av vad som är nödvändiga investeringar som de som görs av en koncernledning, och det är naturligtvis en sanning. Men man får väl förmoda – och jag är övertygad om att så är förhållandet i det här fallet – att de anställda och ledningen på platsen har det största kunnandet i detta avseende. Jag har vidare förståelse för att industriministern inte heller i det här sammanhanget kan ha sin ståndpunkt klar i alla frågor som ställs.

Jag tycker att det framför allt är viktigt att man aktualiserar frågan om denna industris läge och nödvändigheten av investeringar för att trygga framtiden. Jag vill hoppas att man både inom ASSI:s ledning och inom regeringen uppmärksam och välvilligt följer de positiva förslag som har kommit från de anställda och platsledningen, som utan tvivel hyser omsorg om företaget och vill utveckla det. Jag tror att det vore en klok politik att mycket noga studera de konkreta förslag som redan har framförts därifrån och ge dem allt tänkbart understöd.

Vi har, som jag tidigare sade, en del dystra exempel på hanteringen av träindustrin i Norrbotten. Törefors lades ned och sedan också Båtskärsnäs, där ASSI:s ledning mycket länge dolde sina planer. Man avstod från nödvändiga investeringar i dessa två fall och lät anläggningarna slitas ned för att en vacker dag kunna säga, att de var otidsenliga och olönsamma och att man inte kunde ha dem kvar. Det spelet omgärdades också med många löften innan såväl regeringen som ASSI helt övergav befolkningen. Jag har här sagt att något liknande inte får upprepas när det gäller Seskarö. Därför tycker jag att det är bra att både platsledningen och de anställda på ett tidigt stadium säger ifrån vad som måste göras för att vi skall kunna utveckla industrin i stället för att avveckla den.

När det sedan gäller tillgången på råvara, som berördes av industriministern, tycker jag att man inom departementet och inom ASSI också skall studera de synpunkter också på den frågan som framförts i den omdiskuterade PM:en. Jag tänker på inrättandet av en klintimmerlinje som skulle få en oerhörd betydelse. En sådan skulle inte behöva innebära några nya, våldsamma uttag, utan virket skulle kunna tas från det som nu blir massaved och som i sin tur kan ersättas med avfall, flis, spån och ökad lövmasseandel.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att den kartongfabrik som planerades till Karlsborg men som nu har lagts på is, till väsentlig del skulle ha

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om hälsoriskerna
med dieseldrift*

försörjts genom ett bättre tillvaratagande av det skogsavfall som nu får ruttna ner i våra skogar. Ökad sågning vid Seskarö skulle alltså kunna kompenseras genom en lätt nyinriktning av råvaruuttaget.

Jag kan vidare inte befria mig från intrycket att talet om råvarubrist i Norrbotten är överdrivet så länge som de stora timmertransporterna i riktning söderut, till lands och till sjöss, fortsätter.

Slutligen vill jag att industriministern skall tänka på att sågverket på Seskarö är samhällets enda industri, det som bär upp existensen för praktiskt taget alla som bor där. Om den industrin försvann, skulle det innebära en fullständig katastrof.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Meddelande om interpellationssvar

1978/79:164 om sysselsättningen i Västerbotten

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Arne Nygrens interpellation om sysselsättningen i Västerbotten berör inte bara arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde. Behovet av samverkan vid utformningen av svaret har gjort, att det inte kan lämnas inom den föreskrivna tiden av fyra veckor. Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § får jag meddela att jag avser att svara på interpellationen den 23 april.

§ 7 Om hälsoriskerna med dieseldrift

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Alf Lövenborgs* (apk) den 12 mars anmälda interpellation, 1978/79:163, till socialministern, och anförde:

Herr talman! Alf Lövenborg har frågat socialministern dels om han tänker vidta några åtgärder för att snabbt få till stånd en grundlig undersökning av dieselavgasernas effekter på människor som arbetar i särskilda miljöer, dels om han ämnar vidta några åtgärder för att så långt som möjligt eliminera dieseldriften i miljöer där det med skäl kan misstänkas att den är farlig för människors liv och hälsa.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Det är fortfarande inte helt klarlagt vilka hälsorisker som är förknippade med dieselavgaser. Genom undersökningar vet man emellertid att det finns risk för kronisk bronkit. Däremot har något direkt samband mellan dieselavgaser och andra sjukdomar som t. ex. lungcancer inte kunnat fastställas. De redan klarlagda riskerna och farhågorna för ytterligare sådana gör det emellertid angeläget att ägna stort intresse åt förebyggande åtgärder

och en intensifierad forskning.

Arbetskyddsstyrelsens författningsverksamhet har varit av central betydelse för de förebyggande åtgärder som redan vidtagits. Av särskilt intresse är styrelsens berganvisningar, som gäller arbete i bl. a. gruvor, hamnarbetsanvisningar och anvisningarna om hygieniska gränsvärden.

I berganvisningarna finns utförliga anvisningar om luftkontroll och fortlöpande avgaskkontroll av dieseldriven utrustning. Med särskild hänvisning till förekomsten av dieselavgaser har de hygieniska gränsvärdena enligt gränsvärdesanvisningarna skärpts i berganvisningarna med avseende på kolmonoxid, koloxid och kväveoxider för att även tänkbara kombinations-effekter skall kunna elimineras.

Enligt anvisningarna bör vidare eldrivna redskap användas där så kan ske. Om förbränningsmotordrift planeras skall yrkesinspektionens yttrande inhämtas i god tid.

Även hamnarbetsanvisningarna innehåller särskilda anvisningar avseende ventilation och avgaskkontroll vid bruket av förbränningsmotordrivna fordon. Också enligt dessa anvisningar bör eldrivna fordon användas i t. ex. slutna utrymmen.

Vad beträffar forskningen så pågår f. n. flera projekt, vilka som regel bekostas med bidrag från arbetskyddsfonden.

Vid högskolan i Luleå bedrivs t. ex. forskning om användningen av dieseldrivna fordon under jord och dieselavgasernas skadeverkningar. Dessutom bedrivs såväl vid högskolan som vid gruvföretagen försök med elektriska lastmaskiner och ny ventilationsteknik.

Vid Lunds universitet undersöks orsakerna till kromosomförändringar och ökad leukemifrekvens hos transportarbetare. Uppmärksamheten är bl. a. inriktad på förekomsten av dieselavgaser. Även den utländska forskningen följs med stor uppmärksamhet.

I sammanhanget bör också bilavgaskommitténs arbete nämnas. Inom kommittén utreds behovet av skärpta avgasreningskrav bl. a. i vad gäller dieselfordon.

Inom arbetskyddsstyrelsen arbetar man också i övrigt med att få fram ett bättre underlag för nya eller ändrade föreskrifter inom de aktuella områdena. Jag har bl. a. inhämtat att representanter för styrelsen redan på onsdag den 28 mars skall sammanträffa med representanter för Svenska hamnarbetsförbundet för att utbyta erfarenheter och diskutera tänkbara utvecklingsvägar.

Mot den här bakgrunden kan jag konstatera att det f. n. pågår ett intensivt arbete för att komma till rätta med de risker i arbetsmiljön som Alf Lövenborg uppmärksammat. Regeringen kommer att följa utvecklingen och resultaten av det pågående arbetet med största uppmärksamhet.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret.

Detta är en fråga som jag faktiskt har sysslat rätt mycket med i samarbete med gruvarbetarna i Malmfälten, som har plågats av problemet under mycket

lång tid. Där har kampen mot dieseldriften i gruvorna under lång tid intagit en mycket framträdande plats i deras fackliga aktivitet och i övrigt.

Jag har i tidigare debatter i denna kammare åberopat de undersökningar som mycket klart har visat att antalet lungcancerfall bland underjordsarbetarna är oproportionerligt stort. Det finns det svart på vitt på. Därför är det inte konstigt att gruvarbetarna drog den slutsatsen att det måste finnas ett samband mellan atmosfären i gruvan, den dåliga luft som de inandas, och antalet lungcancerfall.

Den kamp som fördes av gruvarbetarna i den frågan medförde bl. a. att man har satsat betydligt mera på utluftning av gruvgångarna, vilket utan tvivel har inneburit förbättringar.

Men problemet är inte löst utan kommer att kvarstå till dess man har mönstrat ut dieseldriften och ersatt den med andra och miljövänligare fordon och maskiner – vilket är fullt möjligt om man verkligen vill. Men hittills har förhållandet varit det att man inte har velat. Arbetarnas liv och hälsa har vägt mindre tungt i vågskålen än vinstaspekten.

Min övertygelse kvarstår: dieseldriften måste bort ur sådana arbetsmiljöer och över huvud taget begränsas. Avgaserna innehåller alltför många farliga ämnen.

Men nu gäller det också hamnarbetarna. Jag åberopar i interpellationen en undersökning som de själva har gjort och som klart påvisar att det inte är väl beställt med hälsan hos dem som i stuveriarbetet arbetar i anslutning till eller kör dieseltruckar. Det handlar om att man kör in dieseltruckarna i båtarna. Det är inte så svårt att föreställa sig vilken inverkan detta har på den luft som mannarna måste andas in under arbetets gång.

Arbetsmarknadsministern säger nu i svaret:

”Det är fortfarande inte helt klarlagt vilka hälsorisker som är förknippade med dieselavgasr. Genom undersökningar vet man emellertid att det finns risk för kronisk bronkit. Däremot har något direkt samband mellan dieselavgaser och andra sjukdomar som t. ex. lungcancer inte kunnat fastställas. De redan klarlagda riskerna och farhågorna för ytterligare sådana gör det emellertid angeläget att ägna stort intresse åt förebyggande åtgärder och en intensifierad forskning.”

Arbetsmarknadsministern betonar alltså i svaret att det pågår ett intensivt arbete för att komma till rätta med de risker det här gäller. Men så har faktiskt svaret varit under många år. Jag erinrar mig det från tidigare debatter med dåvarande statsråd. Man har rört sig med en rad till intet förpliktande formuleringar. Man har talat om forskningar och utredningar. Under tiden har den ena arbetaren efter den andra fått sin hälsa förstörd eller drabbats av för tidig död.

Jag har redovisat – det tror jag faktiskt att jag kan säga – denna del av svaret för en av Hamnarbetareförbundets förtroendemän och fått ungefär det här beskedet: ”Hälsa arbetsmarknadsministern att det där har vi hört i tio år nu utan att det har gjorts något för att komma till rätta med eländet.” Det som däremot har hänt är ju att den ena arbetaren efter den andra har blivit sjuk och gjort den direkta kopplingen att det handlar om dieselgasen. Och när man vet

vad dieselgasen innehåller, är det ju inte någon osannolik slutsats som gubbarna har dragit. Dieselavgaserna är sannerligen ingen hellsobrygd!

Det är fortfarande inte helt klarlagt vilka hälsorisker som är förknippade med dieselavgaser, säger arbetsmarknadsministern. Det är säkert riktigt att det inte är *till fullo* klarlagt, men det man redan vet borde räcka för att vidta åtgärder för att skydda arbetarna. Hur länge skall folk utsättas för hälsorisker? Hur många skall få dö eller bli allvarligt skadade *innan* det räcker till för åtgärder? – Den frågan måste jag ställa. Eller skall man hålla på så länge som man gjorde när det gällde asbesten innan man vidtar åtgärder? Nu vet vi att många människor är skadade för livet. Måste det verkligen vara på det sättet?

Det finns också en rad andra hälsorisker, som klart har påtalats av dem som jobbar men som under årens lopp har viftats bort av myndigheterna.

Arbetsmarknadsministern erkänner nu i svaret att det finns risk för kronisk bronkit som är förknippad med dieselgaser. Jag tycker att enbart det skälet borde räcka i sammanhanget. Lägg därtill vittnesbörden från dem som arbetar i de miljöer som här är i fråga!

Skulle man inte här kunna använda sig av den omvända bevisföringen? Den frågan vill jag ställa till arbetsmarknadsministern – dvs. att dieseltruckar inte får användas i sådana miljöer som det här är fråga om förrän det har bevisats att dieselgasen är oskadlig för de människor som arbetar där. Men det gör man inte. Hellre äventyras människors hälsa än den vinst som man uppenbarligen anser ligga i användningen av dieselfordon. Jag tycker det är upprörande!

Hamnarbetareförbundet har nu länge försökt få myndigheterna att på allvar ta itu med frågan.

År 1974 skrev förbundet till arbetarskyddsstyrelsen med begäran om en medicinsk undersökning för ett antal truckförare som under en period av 8–10 år varit förare på diesel- och gasol drivna truckar. Man ville också ha dokumenterade de risker som arbetare löper under nuvarande förhållanden med de nuvarande värdena när de befinner sig i utrymmen där sådana fordon används. Förbundet fick till svar att det inte fanns resurser, och eftersom skrivelsen kom från Örnsköldsvik, hänvisades förbundet till 10:e distriktet. Där blev det f. ö. inte mycket gjort.

År 1977 skrev Hamnarbetareförbundet igen till arbetarskyddsstyrelsen och redovisade den undersökning som jag återoppar i min interpellation – den som hamnarbetarna själva har gjort och som enligt mitt sätt att se borde uppfattas som alarmerande. Det var inte mycket till svar den gången heller. Arbetarskyddsstyrelsen konstaterade bara att arbetstagare kan utsättas för hälsorisker och besväras av dieselgaser på vissa arbetsplatser men att forskning och utredningar pågår. Så nonchalant kan man alltså behandla en arbetargrupp som med skäl känner oro för sin hälsa.

Nu har Hamnarbetareförbundet ledsnat på detta spel, detta förhållande och alla dessa försök att försköna obehagliga fakta. Man har slagit näven i bordet, av omsorg om sina medlemmars hälsa, och hotat med strejk. Då händer i alla fall detta, som arbetsmarknadsministern betonar i svaret, att representanter

för arbetarskyddsstyrelsen bekvämar sig till att sammanträffa med representanter för fackförbundet i fråga för att utbyta erfarenheter och diskutera tänkbara utvecklingsvägar. Det är naturligtvis bra.

Herr Wirtén har ju inte haft så lång tid på sig som arbetsmarknadsminister och kan därför rimligtvis inte ställas till ansvar för att man inte har närmat sig en lösning under alla dessa år, men nog bör statsrådet nu göra allt för att befrämja att man verkligen kommer någon vart.

Det finns också alternativ till dieseldriften vid gruvorna och i hamnarna. Det finns gasoldrivna truckar och det finns eldrivna. Det är den vägen man måste välja i stället för att fortsätta att använda sig av dieseldrift i de speciella miljöer som det här handlar om.

Och nog är väl kravet på en ordentlig specialundersökning i arbetarskyddsstyrelsens regi väl befogad – en undersökning av dem som klart anser sig drabbade av dieseldriftens hälsorisker.

Men det räcker naturligtvis inte enbart med det. Sanningen är ju att skador på människor uppstår efter 10–15 år eller mera. De som i dag andas in dieselgaserna upptäcker kanske någon gång efter 1990 att det var ödesdigert. Statsrådet kan väl inte med gott samvete välsigna en fortsatt långhalning i frågan.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag noterar att Alf Lövenborg också konstaterar att det pågår en hel del projekt. Han säger dock att det är det svar som statsråd gett under en period av tio år. Jag tycker det är en betydande överdrift. Om man jämför situationen för tio år sedan med situationen i dag, så har en hel del framsteg gjorts.

Jag medger gärna att det behövs fler åtgärder här. Därför betonar jag hela tiden i mitt svar att vi skall gå vidare när det gäller forskningsverksamheten. Det avgörande är ju att vi har ett kunskapsunderlag som möjliggör riktiga åtgärder.

När det gäller forskningen vill jag gärna bygga ut mitt svar med att redovisa för Alf Lövenborg att flera forskningsprojekt är på gång. Beträffande projekt i samband med problemet med dieselavgaser kan jag nämna körcykler och avgaskomponenter för renare dieselmotorer under jord. Ett annat projekt kallas för belastningscykel hos dieseldrivna fordon under jord för renare avgaser. Ett tredje projekt är kemisk analys av polyaromatiska kolväten i dieselavgaser. Jag kan också hänvisa till vad som sker vid högskolorna i Luleå och Lund, vilket också framgår av mitt svar. Så visst pågår ett forskningsarbete för att få fram riktiga fakta som sedan kan ligga till grund för åtgärder av olika slag. Jag vill också påminna om att kraven beträffande gränsvärdena skärpts för att man på den vägen skall kunna tvinga fram bättre arbetsmiljöer. Detta sker successivt allteftersom förutsättningar finns för att skärpa kraven.

Det låter, herr talman, sympatiskt med tanke på den omvända bevisbördan. Men jag tror att både Alf Lövenborg och jag skulle tvingas att konstatera att man, om dieseldrivna fordon inte kunde användas i en del av de här

miljöerna, skulle göra ett så drastiskt ingrepp i arbetsprocesserna att produktionen sannolikt skulle omöjliggöras. Därför tvingas vi att gå stegvis fram här som i så många andra fall när vi arbetar för en bättre arbetsmiljö.

Jag har redan tidigare i mitt svar betonat att det finns olika vägar att komma till rätta med situationen tills vi får alternativa tekniker för en bättre arbetsmiljö. En väg är – jag tror att Alf Lövenborg också sade det – att förbättra ventilationen i de aktuella arbetsutrymmena. Här kan man under hand göra åtskilligt, och åtskilligt har också gjorts.

Herr talman! Det pågår alltså ett intensivt arbete på det här området, och jag är den förste att vilja vara med om att fortsätta att driva på den verksamheten.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Enligt statsrådet Wirtén har jag framhållit att de åtgärder som vidtagits, exempelvis i gruvorna, har hjälpt upp situationen genom förbättrade ventilationsanordningar och det är naturligtvis riktigt. Men problemet är inte löst. Det handlar här hela tiden om vad som händer med dem som år efter år arbetar i de här ångorna, även om gifthalten är lägre än tidigare.

Nu betonar statsrådet återigen att man skall gå vidare inom forskningsverksamheten. Det finns nya projekt. Men detta är faktiskt besked som jag och åtskilliga andra känner igen från många års tidigare debatter. Man kan förstå människornas oro, och jag tycker fortfarande det finns skäl för kritik mot handläggningen av den här frågan.

Måste verkligen alla frågeställningar vara klarlagda innan man vidtar åtgärder? Misstanken finns att dieselgaser utgör hälsorisker. Det är helt klart. Det förnekar ingen. Många människor förbinder utan tvivel sin förstörda hälsa med sitt arbete i den här miljön. Jag vill verkligen ställa frågan: Måste vi vänta till dess vi har absolut full bevisföring, när det gång efter annan visar sig att det hade varit väldigt bra om man tagit varningarna på allvar? Så var det med silikos och asbest, och det finns även andra exempel. År efter år gick utan åtgärder. Nu vet man, men det är många år för sent.

De gränsvärden som åberopas i detta sammanhang ger ingen verklig trygghet, för, som jag säger, tidsfaktorn måste också räknas in. Vad händer med människors hjärta, lungor, kärlsystem, när de under lång tid exponeras för dessa gaser. Det vet inga myndigheter, man bara misstänker. Men jag har ett brev från arbetarskyddsstyrelsens tillsynsavdelning, daterat i början av 1979, där man motvilligt besvarar frågan vad som händer med en människa som inandas nitrösa gaser, vilka är en del av dieselgaserna. Arbetarskyddsstyrelsen säger så här:

”Nitrösa gaser kan ge lokal irritation, t ex i ögonen och slemhinnorna. Under lång tids exposition kan en missfärgning av huden och tänderna uppstå, särskilt om förutsättningar finns för bildande av salpetersyra i luftens fuktighet.” Det torde möjligen kunna appliceras på förhållandena i hamnar-
na. ”Syror av denna och liknande art har starkt frätande verkan.

I stark koncentration kan nitrösa gaser ge en akut förgiftning med

illamående, blåfärgning av läpparna, hosta, andningssvårigheter, frossa, feber, huvudvärk och kräkningar. Även kollaps och död kan inträda om koncentrationerna är tillräckligt höga.

Med lägre koncentrationer kan nitroösa gaser ge en irritation i luftvägarna som dock går över och följs efter en symtomfri period på mellan 5–12 timmar av akut lungödem, d v s en vätskeöverfyllning av lungorna som kräver omedelbar medicinsk behandling.”

Jag skall inte läsa längre, men det finns en rad indikationer som visar att detta verkligen är allvarligt.

Efter detta tycker jag det är något gåtfullt att man ändå förklarar att det knappast kan vara farligt för dem som arbetar i diesलगas och att man inte ens vill undersöka de personer som drabbats av sjukdomar. Skall den attityden drivas vidare är det inte helt osannolikt att hotet om strejk kan bli en verklighet.

Jag hoppas verkligen att de planerade överläggningarna den 28 mars kommer att vittna om att arbetarskyddsstyrelsen med större allvar och omsorg tar hand om arbetarnas hälsa. Skulle inte det vara fallet har statsrådet all anledning att ta initiativ i frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1978/79:111 till utskott enligt följande:

Bil. 1	lagförslag 2.....	justitieutskottet
	lagförslag 3.....	lagutskottet
Bil. 4	lagförslag 1.....	justitieutskottet
	lagförslag 2.....	socialförsäkringsutskottet
	lagförslag 3.....	skatteutskottet
	lagförslag 4.....	socialutskottet
	hemställan – såvitt avsåg riktlinjer för bidrag till kommunernas barnomsorg.....	socialutskottet
Bil. 5	lagförslag 1–7.....	trafikutskottet
Bil. 7	lagförslag.....	skatteutskottet
Bil. 10	lagförslag 1–3.....	skatteutskottet
	lagförslag 4 och 5.....	jordbruksutskottet
	lagförslag 6.....	skatteutskottet
Bil. 12	lagförslag 1 och 2.....	civilutskottet
I övrigt	konstitutionsutskottet

§ 9 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1978/79:168 lagförslagen till socialförsäkringsutskottet

i övrigt till socialutskottet

§ 10 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1978/79:2246 till trafikutskottet

1978/79:2247 till jordbruksutskottet

1978/79:2248–2250 till näringsutskottet

1978/79:2251 yrkandena 1, 7 och 8 till jordbruksutskottet

yrkandet 5 till civilutskottet

yrkandena 3, 6 och 9 till arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till näringsutskottet

1978/79:2252 till jordbruksutskottet

1978/79:2253 och 2254 till försvarsutskottet

1978/79:2255 till utbildningsutskottet

1978/79:2256 till arbetsmarknadsutskottet

1978/79:2257 och 2258 till näringsutskottet

§ 11 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1978/79:26 och 27

Finansutskottets betänkanden 1978/79:23 och 24

Skatteutskottets betänkande 1978/79:39

Lagutskottets betänkande 1978/79:14–16 och 18

Utrikesutskottets betänkande 1978/79:25

Försvarsutskottets betänkanden 1978/79:17 och 18

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1978/79:17

Socialutskottets betänkanden 1978/79:24, 26, 27, 29 och 30

Kulturutskottets betänkanden 1978/79:22 och 23

Näringsutskottets betänkanden 1978/79:29 och 31

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1978/79:22 och 28

§ 12 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1978/79:168

§ 13 Anmäldes och bordlades

Proposition

1978/79:136 om trädgårdsnäringen

§ 14 Anmäldes och bordlades

Motioner

1978/79:2259 av *Nils Hörberg*

1978/79:2260 av *Nils Hörberg*

med anledning av propositionen 1978/79:99 om en ny trafikpolitik

1978/79:2261 av *Anders Dahlgren m. fl.*

1978/79:2262 av *Hans Wachtmeister*

med anledning av propositionen 1978/79:110 om riktlinjer för skogspolitiken,
m. m.

1978/79:2263 av *Karl-Erik Strömberg* och *Karin Ahrland*
med anledning av propositionen 1978/79:115 om riktlinjer för energipolitiken

1978/79:2264 av *Karl Boo* och *Alvar Andersson*
med anledning av propositionen 1978/79:121 om användningen av automatisk databehandling (ADB) i statsförvaltningen

1978/79:2265 av *Erik Hovhammar m. fl.*
med anledning av propositionen 1978/79:124 om förvärv av Kockums varvsrörelse, m. m.

1978/79:2266 av *Yngve Nyquist m. fl.*
1978/79:2267 av *Karl-Anders Petersson m. fl.*
med anledning av propositionen 1978/79:126 om medel för tidigareläggningar av vissa investeringar inom SSAB Svenskt Stål AB, m. m.

1978/79:2268 av *Lars Werner m. fl.*
med anledning av propositionen 1978/79:127 om åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrbotten

1978/79:2269 av *Einar Larsson m. fl.*
med anledning av propositionen 1978/79:130 om vissa åtgärder på växtförädlingsområdet m. m.

1978/79:2270 av *Åke Wictorsson m. fl.*
med anledning av propositionen 1978/79:133 om organisation för arbetsmiljöfrågor, företagshälsovård samt personalutbildning och personaladministrativ konsultation m. m. inom statsförvaltningen

1978/79:2271 av *Per-Olof Strindberg m. fl.*
med anledning av propositionen 1978/79:138 om vissa anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

1978/79:2272 av *Ivan Svanström*
med anledning av propositionen 1978/79:143 om barn och kultur

1978/79:2273 av *Birger Rosqvist m. fl.*
med anledning av propositionen 1978/79:144 om bidrag till en svensk vetenskaplig expedition till Arktis

§ 15 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 23 mars

1978/79:455 av *Ella Johnsson* (c) till jordbruksministern om omhändertagandet av miljöfarligt avfall:

År 1975 beslöt riksdagen i anledning av propositionen 1975:32, Återvinning och omhändertagande av avfall, om lagar och lagändringar som bl. a. syftar till bättre omhändertagande av miljöfarligt avfall.

SAKAB har fått monopol på att behandla miljöfarligt avfall. Kommunförbundet i Halland har arbetat fram en särskild modell i vad gäller omhändertagande av detta avfall. Förutsättningarna för att det hela skall kunna genomföras är dock att staten bygger upp resurser för slutbehandlingen. Kommuner och industrier i Halland väntar nu otåligt på ett regeringsbeslut om uppförande av en sådan anläggning.

Med anledning av det anförda anhåller jag att till jordbruksministern få ställa följande fråga:

När kommer regeringen att fatta avgörande beslut om uppförande av anläggning för slutbehandling och förvaring av miljöfarligt avfall?

1978/79:456 av *Åke Wictorsson* (s) till kommunikationsministern om lotsningsverksamheten i Furusund och Dalarö:

Ansluter sig kommunikationsministern till sjöfartsverkets uppfattning att lotsningsverksamheten i Furusund och Dalarö skall upphöra?

1978/79:457 av *Åke Wictorsson* (s) till kommunikationsministern om färjetrafiken mellan Yxlan och Blidö:

Mellan Furusund och Yxlan samt mellan Yxlan och Blidö upprätthåller vägverket färjetrafik varje halvtimme mellan kl. 06.00 och 20.00, efter kallelse varje halvtimme mellan kl. 20.00 och 22.00 och efter kallelse entimmestrafik mellan kl. 22.00 och 02.00 samt mellan kl. 05.00 och 06.00. Mellan kl. 02.00 och kl. 05.00 upprätthålles trafiken enbart för utryckningsfordon, dock ej när dessa skall återvända.

Under hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Är statsrådet beredd medverka till att blidöborna får förbättringar i sin färjetrafik så att färjorna går i halvtimmestrafik efter kallelse mellan kl. 22.00 och 24.00, och i entimmestrafik efter kallelse mellan kl. 00.00 och 06.00?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 14.36.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 112

Måndagen den
26 mars 1979

*Meddelande om
frågor*